

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра перекладу

«Допущена до захисту»

В.о. завідувача кафедри

Анжеліка СОЛОДКА

«28» листопада 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему:

«Особливості передачі реалій у перекладі

історичних детективів»

Виконав: студент 6729м групи

Єгор ДРЬОМОВ

Керівник роботи:

к.п.н., доцент

Тетяна МОРОЗ

Миколаїв – 2025 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
Філологічний факультет

Кафедра перекладу

Спеціальність 035.041 Філологія. Германські мови і літератури (переклад включно),
перша – англійська

Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Освітня програма ПЕРЕКЛАД

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми
Анжеліка СОЛОДКА

«28» листопада 2025р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

студенту Дрьомову Єгору Артуровичу

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Особливості передачі реалій у перекладі історичних детективів»

Керівник роботи: Мороз Тетяна Олександрівна

Затверджені наказом ректора № 1158-УЧ від 1.10.2025

2. Термін подання роботи: 1.11.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: дослідити особливості передачі реалій у перекладі історичних детективів.

4. Перелік питань, що підлягають розробці (найменування розділів)

1. Теоретичні засади дослідження реалій у детективному жанрі;
2. Способи відтворення реалій у британських та американських детективах.

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентаційний файл.

6. Консультанти розділів роботи: немає

7. Дата видачі завдання 15.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 1.10.2024 р.	Виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 5.10.2024 р.	Виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 31.10.2024 р.	Виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 10.11.2024 р.	Виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 1.02.2025 р.	Виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 1.05.2025 р.	Виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	до 1.06.2025 р.	Виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	1.10.2025 р.	Виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної	20.10.2025 р.	Виконано

	кваліфікаційної роботи
на кафедрі перекладу		
11.	Отримання відгуку керівника	10.11.2025 р.	Виконано
12.	Отримання рецензії	10.11.2025 р.	Виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують кваліфікаційну роботу	1.11.2025 р.	Виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	28.11.2025 р.	Виконано

Студент

 (підпис)

Дрьомов Єгор Артурович
(ПІБ)

Керівник роботи

 (підпис)

Мороз Тетяна Олександрівна
(ПІБ)

Анотація.

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу складнощів передачі англійських національно-історичних реалій українською мовою, визначенню прийомів та способів їх перекладу в англійських детективах, що дозволяє максимально точно передавати їх лінгвокультурологічне значення. У роботі проаналізовано теоретичні дослідження з проблеми встановлення сутності та класифікації реалій. На основі проаналізованих теоретичних джерел встановлено способи передачі реалій у перекладі. Схарактеризовано особливості перекладу реалій у текстах детективного жанру. На основі порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу проаналізовано способи відтворення реалій у британських та американських детективах.

Ключові слова: національно-історичні реалії, детективи, класифікації реалій, переклад реалій, способи відтворення реалій.

Abstract.

The qualification work is devoted to the analysis of the difficulties of transmitting English national-historical realities in Ukrainian, to the definition of techniques and methods of their translation in English detective stories, which allows to convey their linguo-cultural meaning as accurately as possible. The work analyzes theoretical research on the problem of establishing the essence and classification of realities. Based on the analyzed theoretical sources, the methods of transmitting realities in translation are established. The features of translating realities in detective genre texts are characterized. Based on the comparative analysis of the original and translated texts, the methods of reproducing realities in British and American detective stories are analyzed.

Keywords: national-historical realities, detective stories, classifications of realities, translation of realities, methods of reproducing realities.

ЗМІСТ

ВСТУП		7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЙ У ДЕТЕКТИВНОМУ ЖАНРІ		10
1.1.	Визначення та класифікації реалії	
1.2.	Способи перекладу реалій	
1.3.	Особливості перекладу реалій у текстах детективного жанру	
	Висновки до першого розділу	
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ У БРИТАНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ДЕТЕКТИВАХ		37
2.1.	Порівняльний аспект перекладу релігійних реалій у творах Умберто Еко «Ім'я троянди» та «Ангели і Демони» Дена Брауна	
2.2.	Відтворення національно-культурних реалій у романі Агати Крісті «Десять негрят»	
2.3.	Переклад реалій національно-культурного простору США у романі Дж. Грішема «Клієнт»	
	Висновки до другого розділу	
ВИСНОВКИ		66
SUMMARY		73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		79
ДОДАТКИ		84

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи. В умовах глобалізації, коли з'являється все більше можливостей для міжкультурного спілкування, переклад, як вид міжкультурної комунікації, набуває все більш важливого значення, оскільки він передбачає не просто переклад з однієї мови на іншу, а переклад однієї культури мовою іншої культури.

Однією з його основних завдань є адекватна передача реалій, тобто явищ, фактів, предметів, що пов'язані з історією конкретної країни. Однак переклад національно-історичних реалій є досить складним завданням, оскільки реалії однієї культури можуть бути відсутніми в іншій культурі. У цьому випадку завданням перекладача є пошук способів максимально еквівалентного та адекватного перекладу даної лексики, оскільки від того, як український читач зрозуміє значення національно-історичних реалій, залежить його розуміння іншомовної культури та менталітету.

Питання перекладу іншомовних реалій завжди були у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Н. Демченко Н. Петрушева, В. Кравченко, О. Петрович досліджували переклади реалій в оповіданнях Конан Дойла. Н. Дьяконова студіювала реалії як функціональні домінанти тексту. Роботи Р. Зорівчак, В. Коптілова, Н. Котеленець присвячені перекладам українських реалій англійською мовою. Теретичним питанням дослідження реалій присвячено роботи М. Бейкер, І. Гарсія, А. Гуерера, А. Негро, Д. Катан, Р. Ньюмарк та ін.

Незважаючи на великий інтерес науковців до проблеми передачі культурно-історичних реалій, питання перекладу реалій у текстах детективного жанру залишається актуальним.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз складнощів передачі англійських національно-історичних реалій українською мовою, визначення прийомів та способів їх перекладу в англійських детективах, що дозволяють максимально точно передати їх лінгвокультурологічне значення.

Відповідно до мети завданнями кваліфікаційної роботи є:

1. Проаналізувати теоретичні дослідження з проблеми встановлення сутності та класифікації реалій.
2. На основі проаналізованих теоретичних джерел встановити способи передачі реалій у перекладі.
3. Схарактеризувати особливості перекладу реалій у текстах детективного жанру.
4. На основі порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу проаналізувати способи відтворення реалій у британських та американських детективах.

Об'єктом дослідження є національно-культурні реалії художніх творів.

Предмет дослідження – особливості передачі реалій в історичних детективах.

Матеріалом дослідження слугували британські та американські національно-історичні реалії (225 одиниць), відібрані методом суцільної вибірки з текстів романів: Умберто Еко «Ім'я троянди», «Ангели і Демони» Дена Брауна (переклад О. Бойченко), Агати Крісті «Десять негреньт» (переклад В. Хазіна) та Дж. Грішема «Клієнт» (переклад Т. Матц).

Методи дослідження. У ході дослідження застосовувалися методи комплексного контекстного аналізу значень лексичних одиниць; порівняльний метод, прийоми узагальнення та інтерпретації мовних даних за допомогою яких проаналізовано англomовні тексти та їх переклади українською мовою, що містять національно-історичні реалії, а також метод кількісного аналізу.

Теоретична значущість дослідження. У роботі проведено теоретичний аналіз сутності та класифікацій національно-культурних реалій, здійснена систематизація особливостей та способів передачі реалій у текстах детективного жанру.

Практична значимість кваліфікаційної роботи полягає у можливості використовувати її теоретичні та практичні надбання у процесі викладання курсів з лінгвокраїнознавства та теорії і практики перекладу.

Апробація результатів дослідження. За матеріалами дослідження опубліковано тези у збірнику матеріалів XI Міжнародної наукової інтернет-конференції «Тенденції розвитку філологічної освіти у контексті інтеграції у європейський простір» (24-25 квітня 2025 р.) та збірнику матеріалів XXI Всеукраїнської науково-методичної конференції студентів і молодих науковців «Прикладна лінгвістика -2025: проблеми та рішення» (15-16 травня, 2025 р.).

Структура роботи складається з двої розділів, висновків, самері, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЙ У ДЕТЕКТИВНОМУ ЖАНРІ

1.1. Визначення та класифікації реалій

Останнім часом все більше уваги приділяється проблемі мови та культури, де культура розглядається як продукт соціальної, а не біологічної активності людей, а мова виступає як явище культури, і природи. Подібно до того, як у культурі кожного народу є загальнолюдське і етнонаціональне, так і в семантиці кожної мови є відображення як загального, універсального компонента культур, так і своєрідності культури конкретного народу. Універсальний семантичний компонент обумовлений єдністю бачення світу людьми різних культур. Відмінності між мовами, що визначаються різницею культур, найсильніше помітні в лексиці та фразеології, оскільки номінативні засоби мови безпосередньо пов'язані з позамовною дійсністю. Тому в парадигму лінгвістичних досліджень включається виявлення національно-культурного компоненту значень мовних одиниць різного рівня.

До лексики з національно-культурним компонентом значення відноситься безеквівалентна лексика (далі – БЕЛ), яка використовується для позначення специфічних явищ місцевої культури і дійсності, що не мають однослівного перекладу іншими мовами.

Л. Бархударов під БЕЛ розуміє «лексичні одиниці, слова та стійкі словосполучення однієї з мов, які не мають ні повних, ні часткових еквівалентів серед лексичних одиниць іншої мови» [3, с.94].

Існує безліч класифікацій БЕЛ за тією чи іншою ознакою, але традиційно до неї відносять національно-культурні реалії, тому що в рамках взаємодії мови і культури важливе місце належить питання семантики мови, пов'язані з особливостями географії, громадського устрою, фольклору, побуту та звичаїв, блюд національної кухні (українські: *борщ, вареники, кутя*; англійські

sandwich, colcannon, muffin, haggis, champ, butter-scotch), видів усної народної творчості (*колядки, limericks*).

Якщо до безеквівалентної лексики відносити позначення реалій як повсякденного побуту, так і назви особливостей державно-політичного устрою, різних сфер виробничого і культурного життя народу, то кількість реалій у мові кожного народу досить велика.

Реалії є носіями колориту, конкретними, зримими елементами національної своєрідності.

Вважається, що термін «реалія» запроваджено наприкінці 40-х років минулого століття для позначення національно-специфічного предмету чи явища і визначає лексичні одиниці, які називають відповідні предмети.

У другій половині XX століття у роботах з теорії та практики перекладу з'являється подвійне розуміння реалії: 1) як самого денотату; 2) як слова, що його позначає (С. Влахов, С. Флорин) [8].

Інші науковці трактують цей термін ширше, як «безеквівалентну лексику», «унікальні національно-специфічні лексичні одиниці», називаючи їх «екзотизмами», «локалізмами», «етнографізмами», «варваризми», «лакунами», «ксенізмами».

На початку XXI ст. вдалося дійти розуміння сутності реалій завдяки численним роботам, що висвітлюють проблему передачі цього феномену. Ця особлива категорія засобів вираження мовних та культурних явищ, виявилася більш складною, ніж уявлялося раніше. В результаті виника теорія реалії, згідно з якою реалія позначається як унікальний предмет або явище, типове для певної етнічної або мовної спільності та не властиве іншій (денотату), так і її культурний еквівалент (концепт), а також засіб номінації (лексема) відповідного концепту в мові.

Очевидна термінологічна невизначеність терміну «реалія» змусила авторів розробити та реалізувати наступну типологію реалій: R-реалії (від фр. *réalité*), C-реалії (від фр. *concept culturel*) та L-реалії (від фр. *lèxème*) [41, с.5; 10, с. 180].

У світлі запропонованої типології реалій виявилося можливим конкретизувати вплив, чинний мовою оригіналу на мову перекладу: R-реалії розширюють номінативні можливості та денотативний простір мови перекладу, пов'язуючи вже наявні в мові слова та значення з новими явищами позамовної дійсності (денотат); C-реалії розширюють концептосферу мови перекладу, формуючи нові поняття, які були відсутні раніше у мові-реципієнті; L-реалії розширюють словник перекладу за рахунок нових лексем, запозичених із мови оригіналу – завжди разом із новим поняттям і часто – разом із новим денотатом (артефактом). До L-реалій відносять антропоніми та топоніми [41, с. 8; 10, с.180].

Реалії є унікальними, специфічними для певної країни та її культури. Вони мають національно-культурну маркованість, а отже, до них слід відносити не тільки загальну, але й ономастичну лексику, що має яскраво виражені національно-культурні асоціації.

Таке розуміння національно-культурного феномену характерне для нових лінгвістичних напрямків: лінгвокраїнознавства, лінгвокультурології, етнопсихолінгвістики та теорії міжкультурної комунікації.

В українському перекладознавстві термін «реалія» вперше згадав О. Кундзіч у праці «Перекладацька думка і перекладацький недомисел», підкреслюючи при цьому неможливість перекладу реалій, наприклад, пісемного формату [33, с.45].

В. Коптілов вважає, що реалія виявляється при міжмовному зіставленні. Він називає реаліями слова, яких немає у мові перекладу. Отже, слова можуть бути реаліями в одній мові і не бути в іншій [25].

Р. Зорівчак визначає реалії як моно- та полісемантичні одиниці, за значеннями яких традиційно закріплено комплекс етнокультурної інформації, що є чужою для дійсності мови реципієнта. Реалії є змінними та відносними категоріями. Обсяг реалій постійно змінюється відповідно до словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної та духовної культури, від інтенсивності культурних контактів відповідних культур. Культурна

інформація реалій є етнокультурною. Виникнення реалій обумовлено суспільної необхідністю та позамовними чинниками. Тобто, реалії належать до диференційних мовних одиниць [21, с.40-58].

Отже, посилаючись на Р. Зорівчак, Н. Петрушова, В. Кравченко, О.Петрович, визначають *реалію* наступним чином: «реалії – це моно- та полілексемні етноунікальні лексичні одиниці, які називають явища, предмети, об'єкти, притаманні для життя, побуту, культури, соціального та історичного розвитку одного народу та чужі для об'єктивної дійсності іншого, належать до диференційних мовних явищ і зазвичай не мають точних відповідників у іншій мові і тому потребують особливого підходу при перекладі» [21, с. 46].

Реалії можуть бути розподілені на групи залежно від того, які поняття вони визначають.

Г. Томахін пропонує наступну класифікацію реалій: а) предметний поділ; б) місцевий поділ (залежно від національної та мовної приналежності); в) тимчасовий поділ (синхронічний та діахронічний підхід); г) перекладацький поділ. З метою систематизації реалій необхідно ґрунтуватися на екстралінгвістичному факторі – тематичних асоціаціях, оскільки основним критерієм їх виділення є семантичний фактор, який виявляється в порівнянні з лексико-семантичною системою іншої мови. Група слів, об'єднаних за тематичним принципом, виступає як елемент лексико-семантичної системи мови в цілому, а національно-культурні особливості реалій можуть бути виявлені лише в порівнянні з іншими одиницями цієї системи всередині цієї мови та аналогічною системою іншої мови [37; 38].

До історичних реалій належать назви історичних подій, найважливіших в історії країни, документів (документалізму), політичних та релігійних груп, учасників цих подій. Проте слід розмежовувати історизми, безумовно актуальні в масовій повсякденній свідомості носіїв цієї мови та культури, та історизми, які вже втратили таку актуальність. Наприклад, мало хто вже пам'ятає *Triangle Fire* – пожежа, що трапилася в Нью-Йорку 25 березня 1911 р. на швейній фабриці компанії Трайангл Компані, коли загинуло 146 людей, в

основному жінок і дітей, які працювали на верхніх поверхах будівлі і позбавлених можливості врятуватися [37, с.38].

В окрему групу іноді виділяють рекламні реалії.

Вивчення неологізмів показує, що інтенсивний розвиток словникового складу англійської мови в США за останні роки пояснюється не так розвитком нових галузей науки і техніки, як проникненням в англійську мову слів-понять і назв з галузі реклами та «масової культури».

Наприклад, щорічно Патентне бюро США реєструє понад 20 тисяч фірмових назв (brand names). Деякі з цих назв виявляються настільки вдалим, що згодом потрапляють до словнику мови. Прикладом можуть бути такі слова, як *scotch tape* – клейка стрічка (скоч); *cellophane* – целофан; *nylon* – нейлон; *linoleum* – лінолеум; *thermos* – термос. Словесні товарні знаки характеризуються особливою інформативністю, що визначається фоновими знаннями жителів тієї чи іншої країни та різними традиціями комунікації у сфері реклами [37, с.39].

Доцільність виділення у мові *конотативних* реалій як особливого типу лексичних одиниць є неоднозначним. Однак деякі автори виділяють у особливий розряд ті реалії, конотації яких становлять помітну частину їхньої смислової структури. Конотативні реалії при цьому протиставляються реаліям, що позначаються безеквівалентною лексикою, і які можна назвати денотативними. *Денотативні* реалії – це лексичні одиниці, семантична структура яких повністю заповнена фоновією лексичною інформацією. *Конотативні реалії* – це лексичні одиниці, які позначаючи найпростіші поняття, виражають водночас смислові та емоційні «фонові відтінки» [37, с. 40].

Основою виділення конотативних реалій служить аналіз всієї системи лексичних фонів слів, що порівнюються. Слід визнати, що, крім понятійних, у значенні слова є й інші компоненти, що залежать від особливостей розвитку конкретної мовної спільноти та системи її мови. Іноді ці компоненти

корелюють із відповідними компонентами значення слів в інших мов, але часто така кореляція відсутня.

Конотативні реалії знаходять своє матеріалізоване вираження у компонентах значень слів, у відтінках значень слів, в емоційно-експресивних зворотах, у внутрішній формі слова, виявляючи інформаційні розбіжності понятійно подібних слів у порівнюваних мовах. Таким чином, словами як *сонце, місяць, море, червоний* тощо, що втілюють у собі загальнолюдські фонові знання, супроводжують у художніх текстах ті чи інші фонові знання, фонову інформацію, обумовлену асоціативними реаліями.

Конотативні реалії становлять велику складність і в перекладі іншими мовами. Найтісніший зв'язок цих реалій з духовною культурою народу та його мовою часто змушує перекладачів вдаватися до підрядкових коментарів або, у кращому разі, до описового перекладу та різних пояснень, що вводяться до перекладного тексту.

Серед лексичних груп, у яких найширше представлені конотативні реалії, можна виділити: а) слова, що виступають як символи: вегетативні, анімалістичні символи, колірна символіка; б) фольклорні, історичні та літературні, книжкові алюзії. Вони містять натяки на спосіб життя, поведінку, риси характеру, дії історичних героїв, фольклорних і літературних персонажів, на історичні події, на міфи, перекази, літературні твори тощо; в) мовні алюзії, які зазвичай містять натяк на якийсь фразеологізм, прислів'я, приказку, крилату фразу. Мовні алюзії цілком належать до афористичного рівня мови, та їх вивчення має відбуватися із вихідним фразеологізмом, прислів'ям, приказкою або крилатим виразом [37; 38].

До реалій відносяться також *цитати, крилаті слова та вирази (реалії афористичного рівня)*. Реаліями вважаються слова, що є у повсякденній свідомості носіїв мови. Майже у кожному художньому творі можна зустріти вислови (наприклад, державних діячів) та цитати, запозичені з інших творів. Розуміння значення самої цитати не становить особливих труднощів, але її зміст та зміст всього висловлювання не може бути зрозумілий, якщо

невідомий контекст, з якого вона взята. Наприклад, *Give me liberty or give me death* – *Дайте мені свободу або дайте мені смерть*, - знаменита фраза Патріка Генрі, яку він сказав у своїй патетичній промові проти британського правління в північноамериканських колоніях (1775) [37, с.10].

За словами Г. Томахіна, при зіставленні мов і культур можна виділити *інореалії* та *іноформи*. Їх розбіжності спостерігаються у таких випадках: 1) реалія властива лише одному мовному колективу, а в іншому вона відсутня (Am. *drug store*; *Yellow Pages*); 2) реалія присутня в обох мовних колективах, але в одному з них вона не відзначається спеціально (Am. *clover leaf* , укр. *автомодорожня розв'язка у вигляді конюшинного листа*); 3) у різних суспільствах подібні функції здійснюються різними реаліями (функціональна схожість різних реалій): Am. *hot dog* – укр. *пиріжок*; Am. *soda fountain* – укр. *кафе морозиво*. 4) подібні реалії функціонально різні. Так, *cuckoo's call* «кукування зозулі» в народних повір'ях американців передбачає, скільки років залишилося дівчині до весілля, в українських – скільки років залишилося жити [37].

Етнографічні реалії включають *житло, одяг, їжа, харчування, оселя, побутові заклади, реалії транспорту, засоби зв'язку, відпочинок, звичаї, традиції, свята, систему вимірів, гроші, повсякденне поводження (форми ввічливості, жести, забобони, мовний етикет)* . Наприклад: *wigwam* – вігвам (житло північноамериканських індіанців); *grand-father's clock* – високий старовинний підлоговий годинник; *Purex* – посуд (сковорода, каструлі тощо) з особливо міцного жаростійкого скла. Словосполучення *log cabin* – *зроблена хата*, протягом довгого часу сприймалася в США як чужорідне явище (характерне для Скандинавії), але коли в США почали будувати таке житло, воно стало американською реалією [37, с. 48].

Географічні реалії. Крім топонімів, що належать до ономастичних реалій, географічні реалії включають:

а) Назви особливостей берегової лінії, різновидів заток, бухт. Наприклад: *seaboard* – морське узбережжя (зазвичай Атлантичне узбережжя США) [37, с. 62].

б) Назви особливостей рельєфу: *prairie* – прерія, степ (від фр. *Луґ*). В американському варіанті англійської мови це слово почало вживатися з кінця XVIII ст. [37, с.71].

в) Гідрографічні назви: *fall line* – лінія водоспадів. Кордон судноплавства на річках Атлантичного узбережжя в колоніальний період. Далі нагору за течією товари доставлялися човнами. Уздовж лінії водоспадів у перевалочних пунктах з'явилося багато міст американського Півдня: Річмонд (Richmond, Va), Ролі (Raleigh, N.C.), Колумбія (Columbia, S.C.) [37, с.80].

г) Назви, що визначають особливості клімату: *dust bowl* – район, особливо в західній частині США, схильний до посухи і заповищення бурями [37, с.84].

У порівнянні з іншими мовами характерною рисою реалії є характер її предметного змісту, її тісний зв'язок з позначенням реалією предмета, поняття, країни, з одного боку, та історичним відрізком часу – з іншого. Звідси випливає, що реалії властивий відповідний національний (місцевий) чи історичний колорит [37, с.88].

Флора – назви особливостей рослинного покриву, культурні рослини, тощо. Наприклад, *bush* – 1. кущ; 2. чагарник; 3. необроблена земля, вкрита чагарником; малонаселена місцевість. Спочатку, за аналогією з голландським *bos*, слово *bush* вживалося у значенні ліс (топоніми *Pine Bush*, *Hkkory Bush*), а потім у значенні необроблена, покрита чагарником земля. Суто американським значенням цього слова є кленовий гай або ділянка лісу, де видобувається кленовий цукор [37, с. 90].

Фауна – назви тварин, птахів, комах тощо. Наприклад, *buffalo* – бізон. Використання слова *buffalo* як найменування північноамериканського бізона датується 1635 р. і було загальноприйнятим ще до того, як колоністи познайомилися з величезними чередями у західних преріях. Перші поселенці

у Вірджинії та Меріленді прийняли цих гігантських тварин за *buffaloes* (буйволів). Надалі помилку зрозуміли, але назва зберіглася. Слово означає м'ясо тварини, а також хутряну порожнину зі шкіри бізона. Важливість бізонів у житті північноамериканських поселенців знайшла своє відображення у різних словосполученнях зі словом *buffalo*. Деякі з них з'явилися ще до 1800 р., але більшість датуються ХІХ ст., коли почали освоюватися землі на захід від Міссісіпі, де мешкали незліченні стада цих тварин [38, с.95]. *Mockingbird* – *пересмішник*. Птах широко поширений у південно-східних штатах США, а штат Флорида носить прізвисько *Mockingbird State*. Це прізвисько загальновідоме в США, що дозволяє його використовувати без жодних пояснень [37, с.100].

Природні ресурси та особливості їх освоєння. Наприклад, *public lands* – громадські землі. Це західні землі, відібрані в індіанців і націоналізовані в результаті війни за незалежність і гострої класової боротьби 1784-1787 рр.; *public land state* – штат, в якому є землі, що належать федеральному уряду [37, с.108].

Загально-політичні реалії, на прикладі США за Г. Томахіним, включають: 1) *ідеологічні реалії*: *(the) underprivileged* – *непривільовані*, пізніше *(the) disadvantaged* – *ті, що потрапили в менш сприятливі життєві обставини*, і, нарешті, *low-income people* – *малозабезпечені*; 2) *державні символи у символах штатів*: *Old Glory* (*високопарно урочисто*) - *прапор США*; *gridiron* - (*несхвально*) – *грати (про прапор США)*; 3) *реалії, що пов'язані з конституцією США*: *implied powers* – *приховані права*. Права, які впливають з перелічених конституцією США прав; 4) *реалії законодавчої влади*: *president pro term* - *тимчасовий президент сенату на час відсутності віце-президента США, який є президентом сенату*; *gag rule* - (*політ, жарг.*) *політика «затикання рота»*; *жорсткий регламент*; 5) *президент та апарат Білого Дому*: *rocket veto* - *кишенькове вето, непряме вето президента*. Затримка президентом підписання законопроекту до закриття сесії конгресу, після чого законопроект стає недійсним; 6) *виконавчі відомства*: *Ugly American* --

(знехт.) - огідний американець (про американських дипломатів). Вираз набув поширення після виходу друком у 1958 р. однойменної повісті Ю. Бердика та У. Ледерера, в якій було дано різку критику діяльності американських дипломатів у країнах Південно-Східної Азії; 7) *агенства*: *alphabet soup* – численні федеральні відомства (за їх скороченими назвами); 8) *державні службовці*: *warrant* – патент на зайняття посади; 9) *уряд та місцеве самоврядування*: *lulu* - (жарг.) куш, мішок з грошима. Кошти, що не оподатковуються, які виділяються головам комісій та керівникам фракцій у законодавчих зборах штату Нью-Йорк; 10) *політичні партії та організації*: *ins and outs* – партія при владі та партія в опозиції [37, с.121-168].

Реалії системи освіти, релігії, культури: *Seven Sisters* – Сім сестер. Асоціація семи найстаріших і найпрестижніших жіночих коледжів, у тому числі Редкліффського (у штаті Массачусетс), Брін-Мор (у Пенсільванії) та Бернардського (у Нью-Йорку); *Jesus Freaks* – примхи Христа. Новий напрямок у християнській релігії, що виник у США на початку 1970-х рр. і популярний серед деяких верств молоді [37, с.172-180].

Реалії, що пов'язані з *літературою*: 1) назви жанрів національної літератури, видів літературної продукції: *dime novel* – дешевий пригодницький чи детективний роман, або бульварний роман; *cliff-hanger* - (амер. розм.) 1. а) сенсаційний роман; б) захоплюючий пригодницький фільм; 2. заключні рядки глави тощо, що залишають читача у напрузі; 2) назви відомих літературних творів: «*All the President's Men*» - «Вся президентська рать», з неохвальним відтінком значення («згряя»). Це словосполучення базується на загальновідомому в країнах англійської мови дитячому віршику про «всю королівську рать» ("All King's Men"), яка не змогла зібрати Шалтая-Болтая, що розбився при падінні зі стіни (Humpty-Dumpty), причому в США образ «королівської раті» політичних босів, подібно до описаного в романі Р. Уоррена «All King's Men» (1946); 3) театр, кіно: *flop* – п'єса, що провалилася; спектакль, що не користується успіхом у публіки; *passion pit* - (розм.) кінотеатр

на відкритому повітрі, в якому публіка дивиться фільм зі своїх автомобілів [37, с.180-188].

Реалії *засобів масової інформації: shield laws* – закони, що надають право журналістам не розкривати джерела інформації Caldwell Case (1972) - рішення Верховного суду у справі Колдуелла (про те, що журналісти не мають права приховувати джерело інформації перед великим журі присяжних) [37, с.189].

Реалії *образотворчого та музичного мистецтва: ragtime* – регтайм (музика, танець). Спочатку спосіб гри на фортепіано, що імітував звучання банджо. У 90-х роках. XIX ст. перетворився в інструментальну форму. Регтайм – один із жанрових попередників джазу, що вплинув на його зародження та розвиток [37, с.195].

Р. Зорівчак також наголошує на розподілі реалій за місцевою ознакою, коли реалії розглядаються під кутом «свої-чужі» та «зовнішні-внутрішні» [21].

Отже, реаліям властивий і часовий колорит. Як мовне явище, найбільш тісно пов'язане з культурою, ці лексичні одиниці швидко реагують на всі зміни у розвитку суспільства; серед них завжди можна виділити реалії-неологізми, історизми, архаїзми. Наприклад, «бунт» молодого покоління США 50-60-х років позначився у мові появою таких слів, як *beatnik*, *beat generation* – втомлене, розбите, розчароване покоління; бітніки. Виникнувши в 50-ті рр., ця реалія спочатку сприймалася як неологізм, потім поступово поступилася місцем дещо іншому поняття *hippie* – *xini*, молодь, що заперечує мораль і умовності сучасного буржуазного суспільства і виражає свій протест екстравагантним одягом і манерою поведінки [37, с.7].

Закордонні лінгвісти також пропонують свої класифікації лексики з національно-культурним компонентом (М. Бейкер, Д. Катан, П. Ньюмарк, Д. Робинсон, І. Гарсія) [41; 58; 60; 64; 54].

Наприклад, П. Ньюмарк включає в таку лексику одиниці, що позначають явища матеріальної та соціальної культури, екології, традиції, звичаї, жести, звички тощо [60]. У класифікації Д. Катан представлені логічні рівні класифікації: довкілля (клімат, їжа, житло тощо), поведінка (наприклад,

привітання, прощання тощо), стратегії спілкування (включаючи невербальні елементи), суспільні цінності, вірування тощо [58].

Існують і інші подібні теорії специфіки відображення національно-культурних особливостей у мові [45; 54] які, поряд з вищезгаданими, підкреслюють специфіку культури мовного суспільства.

Лінгвісти зазначають, що переклад реалій або культурних термінів може викликати труднощі, однак це не означає, що їх не можна перекласти [55, с. 4].

Н. Петрушова, В. Кравченко, О.Петрович зазначають, що сам процес виокремлення реалій може бути ускладнений, якщо перекладач володіє не достатньо ґрунтовними та поглибленими фоновими знаннями стосовно країни, мовою якої написаний художній твір. Фонові знання – це сукупність інформації та відомостей про специфіку країни, мова якої вивчається, її національну культуру, менталітет народу, тобто перекладач має бути досить освіченою людиною, що не лише вільно володіє мовою оригінального твору, а й широко обізнана в усіх сферах життя та діяльності, історії та культури тощо, соціальної спільноти, яка розмовляє даною мовою. До того ж, сама мова художньої літератури потребує особливого до неї ставлення [33, с. 46].

1.2. Переклад реалій

Розуміння обсягу та змісту терміну «реалія» не завжди збігається у різних перекладознавців, що призводить до збільшення спектру застосування перекладацьких прийомів.

Для передачі національно-маркованої лексики перекладачами застосовуються різноманітні прийоми та перекладацькі трансформації, які дозволять у тій чи іншій мірі передати національний колорит та забезпечити адекватний переклад (І. Негро Алоск'ю, С. Олала-Солер) [59; 61].

Переклад реалій – культурно-специфічних слів [6, с. 268] - це комплекс перекладацьких прийомів, які забезпечують лінгвокультурну «адаптацію» реалії. Отже, переклад цього розряду лексики не зводиться до пошуку прямих

відповідників у мові перекладу, а є складним розумовим процесом, що полягає в осмисленні культурного еквіваленту, концепту та передачі форми, змісту, національного та історичного колориту засобами мови перекладу [1, с.14].

Як зазначають С. Влахов та С. Флорін, поняття «переклад реалій» двічі умовно: реалія, як правило, неперекладна, проте вона передається (в контексті), але не шляхом перекладу. Основних труднощів передачі реалій при перекладі дві: 1) відсутність у цільовій мові відповідності (еквіваленту, аналогу) через відсутність у носіїв цієї мови об'єкту, що позначає референт та 2) необхідність поряд із предметним значенням (семантикою) реалії передати колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення [8, с. 79-80].

Основною проблемою, з якою стикається перекладач при передачі смислів, виражених у вихідному тексті, є невідповідність між діапазоном значень, притаманних одиницям вихідної мови та мови перекладу. Усі типи семантичних відповідностей між лексичними одиницями двох предметів можна звести до трьох основних: повна відповідність, часткова відповідність, відсутність відповідності [11; 30].

Навіть тоді, коли у реалії є словниковий еквівалент у мові і він зафіксований у словниках, перекладач не завжди може бути впевненим у тому, що цей «еквівалент входить до рецептивного словника одержувача» [44, с. 153].

О. Ребрій вважає, що способи перекладу реалій є подібними до перекладу безеквівалентної лексики. Невиправдане вилучення іншомовних реалій з тексту перекладу або заміна їх українськими реаліями збіднює комунікативний потенціал твору. Тому адекватний переклад реалій можливий як за умови використання мовних ресурсів, так і на основі створення індивідуальних авторських відповідників, враховуючи контекст, фонові знання і особисті характеристики [34].

Розглянемо докладніше способи передачі реалій іноземною мовою, запропоновані різними авторами.

Більшість науковців наголошують на необхідності фонових знань, на їх особливості та труднощах під час перекладу. Узагальненими шляхами подолання цих труднощів вважають такі основні способи передачі реалій: 1) транслітерація: повна чи часткова; 2) створення нового слова; 3) приблизний переклад; 4) транскрипція; 5) гіпонімічний, або узагальнено-приблизний переклад. Кожна група потребує особливого підходу під час перекладу.

В. Виноградов, В. Комісаров, В. Гак, Г. Томахін стверджують, що безеквівалентна лексика вводиться безпосередньо в мову перекладу шляхом вироблених тривалою перекладацькою практикою стратегій перекладу.

У зв'язку з бурхливим розвитком лінгвокультурології, у розряд реалій, поряд з апелятивною та ономастичною лексикою, включаються прецедентні феномени, фразеологізми, прислів'я, приказки, що тягне за собою появу нової термінології та зміну спектру перекладацьких прийомів.

Перекладацькі прийоми розглядаються як творчість окремого автора як унікальні рішення перекладача. Так, Н. Гарбовський виділяє наступні прийоми перекладу реалій: перекладацьку перифразу (використання в перекладному тексті дефініції, що визначає слово, що означає реалію у вихідному тексті) і адаптивну транспозицію, тобто, параболу (пошук відповідного еквіваленту у своїй чи чужій культурі). Автор відводить особливе місце такому перекладацькому прийому, як опущення. На його думку, ця стратегія перекладача «дещо знижує когнітивну цінність тексту, але не заважає досягненню основної функції художнього тексту, а саме поетичної» [12, с. 486].

А. Чередниченко та Я. Коваль, приділяють особливу увагу проблемам перекладу реалій, зокрема ономастичних реалій. Вони описують наступні прийоми передачі реалій: 1) синонімічна заміна; 2) описовий (дескриптивний) переклад; 3) стилістичні скорочення; 4) транскрипція; 5) компенсація (спосіб перекладу, при якому елементи сенсу, втрачені при перекладі одиниці оригіналу, передаються в тексті перекладу будь-яким іншим засобом, причому

необов'язково в тому ж самому місці тексту, що в оригіналі). Таким чином, заповнюється (компенсується) втрачений зміст, і, загалом, зміст оригіналу відтворюється з більшою повнотою. При цьому часто граматичні засоби оригіналу замінюються лексичними, і навпаки. Компенсація «...використовується з метою прагматичної адаптації вихідного тексту і полягає в експліцитному (чіткому) позначенні того, що імпліцитно виражено (мається на увазі) в оригіналі. Як правило, цей спосіб використовується при перекладі історичних реалій» [43, с. 38-39].

Таким чином, у концепціях різних перекладознавців прийоми передачі реалій отримують різне найменування. Незважаючи на розбіжність у підходах до проблеми класифікації перекладацьких прийомів можна виділити групи прийомів, які є у всіх авторів.

Залежно від способу передачі форми та змісту, а також збереження або стирання національного та історичного колориту виділено чотири основні типи прийомів передачі реалій:

- 1) прийоми механічної передачі;
- 2) прийоми створення нового слова;
- 3) роз'яснювальні прийоми;
- 4) прийоми уподібнення.

Для отримання найбільш повного уявлення про систему основних типів перекладацьких прийомів розглянемо переваги та недоліки кожного з них.

1. Прийоми механічної передачі. Даний тип прийомів є автоматичним перенесенням звукового або графічного вигляду реалії мови джерела на мову перекладу. За допомогою цих прийомів максимально точно передається форма реалії, її національний та історичний колорит, але змістовна сторона нового поняття розкривається лише через контекст, коротко і, можливо, неточно. Механічні прийоми включають: пряме перенесення, транслітерування, транскрибування.

2. Прийоми створення нової лексеми. Прийоми створення нового слова припускають утворення нового слова або словосполучення щодо моделі мови

оригіналу або близького за змістом за допомогою засобів перекладу. При цьому зберігаються смисловий зміст та форма лексеми мови джерела, а також часто національна та історична своєрідність. Багато неологізмів освоюються таким чином, які збагачують словниковий склад мови перекладу. До цього прийому відносять: повне калькування, часткове калькування, авторський неологізм.

Прийоми творення нового слова передбачають утворення слова чи словосполучення за зразком мови оригіналу або близьким за змістом за допомогою засобів мови перекладу. У цьому випадку семантичний зміст і форма лексеми вихідної мови зберігається [30].

Створення контекстного аналогу означає заміну слова мови джерела елементом цільової мови, яка найбільш точно передає її значення в даному контексті. Це нерегулярний, винятковий варіант перекладу оригінальної одиниці, придатний лише для даного контексту [27, с. 75].

3. *Роз'яснювальні прийоми.* Роз'яснювальні прийоми розкривають смисловий бік явища шляхом його короткого або розгорнутого опису, тлумачення, роз'яснення в різних формах: усередині тексту, у посторінкових виносках або у коментарях. При цьому повністю розкривається суть явища, але змінюється форма, і реалії залишаються безеквівалентними для носіїв мови перекладу. Серед них виділяють: опис, пояснення в тексті (пояснення у виносках, пояснення за допомогою малюнків).

4. *Уподібнюючи прийоми.* Дані прийоми включають заміни різними аналогами: своїм, чужим чи контекстуальним, а також гіперонімами або гіпонімами.

Як правило, в таку разі читачі отримують приблизне або неправильне уявлення про предмет або явище, оскільки втрачається форма та стирається національний та історичний колорит. Конотативний зміст замінюється нейтральним за стилем. Заміни аналогом застосовуються частіше, ніж будь-який інший прийом, особливо у художньому перекладі. Це пояснюється стислістю та доступністю для всіх носіїв мови перекладу, однак може

призвести до неприпустимої національно-культурної мовної асиміляції. Такі прийоми класифікуються наступним чином: заміна своїм аналогом, заміна чужим аналогом, родовидові заміни – заміна гіперонімом або гіпонімом, контекстуальний аналог. Під контекстуальним аналогом розуміється заміна реалії мови джерела словом мови перекладу, найбільш точно доречним за значенням у даному контексті [32, с. 86]. В. Комісаров називає такий прийом перекладацьким аналогом: «Перекладацький аналог створюється шляхом підшукування найближчої за значенням одиниці мови перекладу для безеквівалентної одиниці мови джерела» [24, с. 149]. У європейському перекладознавстві такий прийом називається також асоціативним перекладом [46, с. 64-70].

5. *Опущення*, яке зазвичай призводить до втрати значення реалії.

Якщо уявити виявлені типи перекладацьких прийомів з їх перевагами та недоліками, то можна виявити перевагу прийомів механічної передачі реалій порівняно з іншими перекладацькими операціями.

Слід зазначити, що в основі використання прийомів перекладу реалій можливі різні комбінації, які є поєднанням кількох прийомів різних типів. Деякі лінгвісти припускають можливість комбінації прийомів одного типу в межах однієї лексичної одиниці, наприклад транскрипція з елементами транслітерування під час передачі імен власних; інші – підтверджують недоцільність поєднання прийомів одного типу під час передачі однієї реалії у зв'язку з спотвореннями форми та змісту поняття.

Таким чином, передача реалій – досить складний процес, що вимагає від перекладача не тільки знань основних методів перекладу та способів їх застосування, але й додаткових знань про духовну і матеріальну культуру, національні та історичні особливості народу, вміння визначати етимологію слів, щоб правильно і точно передавати їх на ІМ. Інакше кажучи, переклад загалом залежить від того наскільки достовірні та об'ємні знання перекладача.

Проте вже сам добір реалій становить певні труднощі.

Країнознавча значущість матеріалу, ступінь його насиченості реаліями, персонажами, образами, географічними назвами має стати одним із головних критеріїв відбору матеріалу. Важливе місце повинні зайняти також конотативні значення слів, різні семантичні відтінки, асоціації, пов'язані у свідомості певних верств населення або нації в цілому з окремими словами.

До країнознавчих значимих реалій відносяться знання країни, які актуальні у масовій повсякденній свідомості пересічного носія мови.

Наприклад, усім американцям безумовно відомо, що *Oval Cabinet* – Овальний кабінет – це робочий кабінет президента США у Білому домі; *the Hill* – пагорб у Вашингтоні, де знаходиться будівля Капітолію, де засідає конгрес США; *Honest Abe* – прізвисько президента Авраама Лінкольна (Abe – ласкаво-зменшувальне від Abraham); *Gettysburg Address* – Геттісберзька промова Лінкольна, в якій було дано визначення демократії; *Paul Bunyan* – легендарний гігант-лісоруб, герой американського фольклору, зазвичай у всіх подвигах його супроводжує *Blue Ox* (Блакитний бик); *Daniel Boone* – першопрохідник часів освоєння Кентуккі і Теннессі; *David Crockett* – легендарний герой, хвалько і бешкетник, який ніколи не розлучається зі своєю рушницею, що б'є без промаху *Long Betsy*. Кожен американець безумовно знає, що магазини *Wool- worth's* називають *cent stores*, у *drug stores* продаються ліки, косметика, журнали, морозиво, кава тощо, що *Macy's* – найбільший універмаг у Нью-Йорку, *sales tax* – податок при продажі, який приплюсовується до вартості покупки в магазині; *express trains*, на відміну від *local trains*, зупиняються лише на найбільших станціях метро тощо [37, с.18-20].

Отже, окремою ланкою творчої діяльності перекладача є не лише процес перекладу, а й відбору реалій. Основним принципом відбору повинні слугувати країнознавчі знання, що становлять «культурний фон» мовного спілкування представників даного суспільства, їх конотації.

О. Ребрій визначає такий процес в три етапи: інтерпретація одиниці на основі її ідентифікації за допомогою джерел; варіативність, або прийняття

рішення щодо способу перекладу; мовотворчість – формування внутрішньої лексичної форми і перенесення її у текст перекладу [34].

Вибір способу перекладу реалії залежить від характеру тексту – його стилістики, контекстуальної важливості реалії, особливостей мови оригіналу та мови перекладу, читацької аудиторії тощо. На цьому етапі роботи з текстом велику роль відіграє майстерність перекладача, оскільки у кожному конкретному випадку перекладач обирає доречний спосіб передачі реалії, залежно від рівня його обізнаності з культурою, традиціями, історією, географією та ін., з метою досягнення найкращої передачі змісту першотвору [33, с. 47].

І. Алексеева характеризує перекладацькі дії з перекладу реалій як експертну діяльність із здійснення міжкультурної комунікації, як ситуативно зумовлені дії, спрямовані у кожному даному випадку на певну мету [2, с. 323]. Отже, перекладацькі стратегії – це «...потенційно усвідомлені плани перекладача, спрямовані на вирішення конкретної перекладацької проблеми в рамках конкретного перекладацького завдання» [2, с. 341]. Крім того, у багатьох випадках це словосполучення позначає конкретні перекладацькі прийоми, що включалися до поняття «технологія перекладу»: «стратегія очікування», «стратегія столлінга» [44, с. 4 -7], «стратегія підстановки прямих та синтаксичних відповідників» [44, с. 24].

Грунтуючись на суб'єктивних цільових установках, перекладач може обирати будь-яку стратегію: «стратегію буквального та вільного перекладу», «стратегію жанрової поетичної стилізації», «стратегію нерифмованого перекладу» [31], «стратегію форенізації та доместикації» [9, с. 172] (або «стратегію екзотизації та освоєння» щодо іншої термінології [19, с. 7]) тощо.

Звичайно, жорстких правил для вибору стратегії перекладу немає, можна визначити лише загальні рекомендації щодо вибору концепції або технологій перекладу. Але, як правило, перекладач розробляє власну, найбільш ефективну для власного стилю тактику, яка може включати елементи декількох різних стратегій. Саме вміння інтерпретувати та розуміти

спеціальне знання становить основу професійної компетенції перекладача у галузі перекладу детективного жанру.

1.3. Особливості перекладу реалій у текстах детективного жанру

Переклад реалій – це одне з найскладніших завдань перекладача, особливо в контексті детективного жанру. Детективи англомовних авторів, таких як Агата Крісті, Артур Конан Дойл, Рут Ренделл, Джон Гришем та інші, часто містять культурні та лексичні особливості, які тісно пов'язані з британською чи американською реальністю. Перекладач стикається з необхідністю передати не лише зміст тексту, а й зберегти атмосферу та локальні особливості, які можуть бути незнайомі читачеві іншої культури.

Детективний жанр сам по собі має свої особливості: він включає елементи розслідування, інтриги, розкриття таємниць і роботи з характерними типажми персонажів.

Відповідно до типу детективного твору типи реалій можуть також варіюватися:

1. Класичні детективи (Агата Крісті, Артур Конан Дойл): У цих творах часто використовуються традиційні реалії британського суспільства, включаючи поліцейські терміни, історичні події, місцеві діалекти та фольклор. Наприклад, у творах про Шерлока Холмса часто згадуються старовинні будинки, особняки, різноманітні англійські свята та традиції.

Приклад 1: Агата Крісті, «Вбивство у Східному експресі»:

«Poirot immediately ordered a cup of tea. He preferred his tea to be served in the traditional British way, with milk and sugar» [49].

«Пуаро негайно замовив чашку чаю. Він вважав за краще, щоб його чай подавали у традиційному британському стилі, з молоком та цукром» [28].

Реалія *«traditional British way»* (традиційний британський спосіб) вказує на те, як у Британії зазвичай подають чай – з молоком та цукром. У перекладі цей елемент було збережено без додаткових пояснень, оскільки чай із молоком

та цукром є відомою культурною особливістю Британії, навіть для українських читачів.

Приклад 2: Артур Конан Дойл, «Собака Баскервілей»:

«The moor was bathed in mist, and the wind howled through the gorse and the heather»[50].

«Болото було оповите туманом, і вітер вив серед терну та вересу» [18].

Реалії «gorse» (тернівник) і «heather» (верес) - рослини, характерні для британських болотистих місцевостей – можуть вимагати пояснення, але в даному випадку достатньо їх просто перекласти, оскільки ці рослини також відомі українському читачеві.

2. Сучасні детективи (Рут Ренделл, Джон Грішем): Сучасні детективи можуть включати більш глобалізовані реалії, але, незважаючи на це, залишаються відданими місцевим особливостям. Вони можуть стосуватися реальних подій, соціальних проблем чи кримінальної ситуації, характерних для певного часу та місця, що також накладає відбиток на мову та стиль перекладу.

Приклад 1: Рут Ренделл, «Мертві води»:

«The police arrived in their patrol car, a typical British blue Ford Fiesta» [63].

«Поліція прибула на патрульній машині, типовому британському синьому Ford Fiesta» [35].

Тут перекладач використовує точну назву моделі автомобіля, оскільки *Ford Fiesta* – це відома та поширена модель у Великій Британії, і для українського читача не потрібне додаткове пояснення.

Приклад 2: Пітер Джеймс, «Час мертвих»:

«The victim was found in a council flat on a rundown estate» [56].

«Жертва була знайдена в квартирі соціального житла на застарілому житловому комплексі» [17].

«Council flat» - це типовий термін для позначення соціального житла у Великій Британії. В українській мові немає точного аналога до цього поняття,

тому перекладач використовує «квартира соціального житла», що передає суть, але потребує адаптації для українських читачів.

3. Кримінальні трилери та юридичні детективи (Джон Гришем, Пітер Джеймс): У цих творах часто розкриваються юридичні чи поліцейські реалії, такі як терміни судової системи, правозахисні інститути, звичаї та методи роботи поліції. Це потребує точного перекладу термінології та збереження юридичної специфіки.

Приклад 1: Джон Гришем, «Фірма»

«He sat in the plush lobby of the law firm, sipping a coffee from Starbucks» [52].

«Він сидів у розкішному холі юридичної фірми, потягуючи каву з Starbucks» [13].

У цьому прикладі *Starbucks* – це міжнародна мережа кав'ярень, яку легко впізнати і в інших країнах, включаючи Україну, тому назва залишена без змін. У цьому контексті реалія не потребує адаптації, оскільки вона відома багатьом читачам.

Приклад 2: Пітер Джеймс, «Мертві завтра»

«The investigation took place in Brighton, a seaside town on the south coast of England» [57].

«Розслідування проводилося у Брайтоні, приморському місті на південному узбережжі Англії» [16].

Брайтон, як відомий британський курорт, не потребує додаткових пояснень, і перекладач зберігає назву міста у вихідній формі.

Отже, реалії як елементи повсякденного життя часто стають частиною текстів детективних творів, оскільки опис місця злочину, методів розслідування, системи правосуддя та соціальних норм відіграє ключову роль у створенні достовірної картини [14; 7].

Необхідно звернути увагу на те, що переклад будь-якого художнього твору відбувається з урахуванням культурних відмінностей, а тому в процесі перекладу виникають складнощі, які пов'язані з відмінною перцепцією картин

світу різних культур. Зокрема, у класичних детективах Агати Крісті найбільш поширені побутові реалії, реалії природи, суспільного життя, державно-адміністративного устрою, ономастичні реалії [14, с. 57-62].

Події, які розгортаються на тлі життя людей – персонажів детективного роману, заглибленого в британську культуру з властивими їй реаліями. До того ж описаний у творах А. Крісті історичний період (перша половина XX ст.) – це час, у який процеси глобалізації ще не набули сьогодношньої потужності. Таким чином, окрім майстерно побудованої інтриги, таємниці, що тримає читача в напрузі до останніх сторінок, ідеального вирішення загадки та інших привабливих рис детективних романів А. Крісті, читач її творів у перекладі отримує також доступ до знання про багато самобутніх і неповторних рис британської культури [42, с. 237].

Ю. Грон вважає, що проблема полягає в тому, що в тексті оригіналу реалія органічно вплітається та сприймається як щось невід’ємне й зрозуміле для носіїв мови. У такому разі перед перекладачем постає дилема. З одного боку, він повинен передати специфіку такої лексеми, з іншого – спробувати зберегти звичність і не втратити специфіку. Це особливо стосується детективів, які мають значну кількість культурологічних лакун, що характеризують час дії творів. Перекладач може прийняти правильне рішення, якщо він добре знає культуру й традиції мови оригіналу, розуміє зображувальні можливості вписаного в текст слова й водночас володіє рідною мовою [14, с.60].

Наприклад, в оповіданнях А. Конан Дойла реалії мають важливе значення. Вони виступають показовими концептами Вікторіанської епохи, визначають особливості англійського соціуму того часу. Складність відтворення цих культурно-маркованих одиниць в детективному оповіданні визначаються не тільки відсутністю в мові перекладу прямої відповідності, а й специфікою художньої літератури в цілому і детективного жанру зокрема, які обмежують вибір прийомів для передачі значення реалії, її національної та історичної конотації. Така обставина вимагає від перекладачів вміння

передавати реалії найбільш оптимальними засобами. Якщо в зарубіжному літературознавстві наукові праці, пов'язані з дослідженням проблематики передачі реалій при перекладі оповідань Артура Конан Дойла, почали з'являтися досить давно, то як об'єкт вітчизняних мовознавчих та перекладознавчих наукових пошуків цей напрям досліджень утвердився лише протягом останніх десятиліть. В сучасному українському перекладознавстві системний опис перекладацьких прийомів та стратегій при роботі з детективними оповіданнями А. Конан Дойла знаходиться у творчому пошуку [15, с.4].

Дуже популярний зараз жанр «інтелектуального детектива» передбачає наявність певної суми культурологічних знань у читачів. І якщо україномовні автори подібного детектива можуть дозволити собі певну інтелектуальну гру з читачем, спираючись на можливий загальний фонд пресупозитивних знань, то в традиції перекладного інтелектуального детектива (наприклад, У. Еко) входить обов'язковий перекладацький коментар. Ця орієнтованість тексту на українського читача видається дуже вдалою з прагматичної точки зору. Коментування дозволяє перекладачеві передати основний текст іншою мовою без особливих змін. З іншого боку, коментар дає перекладачеві можливість показати свою компетенцію в галузі іншої культури та розширити фонд культурологічних знань читачів тексту перекладу.

Цю перекладацьку традицію наслідувала і перекладачка роману Д. Брауна «Код да Вінчі» А. Кам'янець [4]. Крім найпершої примітки у романі, що стосується Пріората Сіона (воно належить редакції), решта всіх приміток і коментарів належать перекладачці. Цілком можливо, в цьому була збережена стилістика тексту оригіналу: Браун дає лише найзагальніший початковий коментар, пов'язаний з Пріоратом Сіона, а в тексті роману залишає всі лінгвістичні та культурологічні реалії без коментаря [4].

А. Кам'янець дає досить докладний коментар реалій, що включає фонові знання англomовного читача «Коду да Вінчі». Ці реалії, що виступають у романі Брауна, як і в романах У. Еко, можуть бути названі лінгвістичною

складовою будь-якого інтелектуального детектива. Переклади в даному випадку служать ще більш чіткому виділенню текстових фрагментів, які вже певним чином марковані автором тексту. Тут виявляються межі двох або декількох різних культур.

У «Коді да Вінчі» подібні текстові фрагменти, однак, слугують для уповільнення ходу дії і спрямовані на те, щоб привернути увагу читача до різноманітних шифрів, що використовуються в романі. А. Кам'нець дуже вдало перетворює перший шифр, що зустрічається в тексті роману: «*O, Draconian devil! Oh, lame saint!*» - «*На вигляд диявола родич! О, міна зла!*» [4, с. 57]. Він є ключовим, оскільки дає перший напрямок для пошуків, зроблених героями – Робертом Ленгдоном та Софі Неве: в анаграмі зашифровано ім'я Леонардо да Вінчі та його найвідомішого шедевра. Культурологічний коментар, який дається перекладачкою в останніх розділах «Коду да Вінчі», пов'язаний із лінгвістичною грою слів, що зустрічається в тексті з криптексу (Pope – Олександр Поп / папа, глава Римської католицької церкви; Knight – Найт/лицар) та з історико-літературними відомостями про Вестмінстерське абатство. Коментар необхідний українському читачеві, оскільки не всім відомо, що в Куточку поетів Вестмінстерського абатства поховані Джефрі Чосер, Альфред Тенісон, Чарльз Діккенс, і там же знаходиться пам'ятник серу Ісааку Ньютону, який шукають герої роману.

Таким чином, культурологічний коментар допомагає придбати або згадати необхідну фонову інформацію для адекватної інтерпретації тексту детектива. Подібний коментар дещо порушує задум автора (читач інтелектуального детективу повинен володіти досить великими знаннями в різних галузях), але він прагматично спрямований на заповнення можливих прогалин у ситуації міжкультурної комунікації, що і дозволяє перекладачеві реалізувати свої творчі функції у сфері коментування.

Прагматична адаптація може здійснюватися як відповідно до принципу доместикації, так і відповідно до принципу форенізації. Ю. Найда вказує на комунікативну функцію перекладу та підкреслює, що вибір слова має бути

визначений таким чином, щоб з ним могли ознайомитися, і воно було зручним у розумінні адресатами, що мають різний рівень фонових знань. П. Ньюмарк наголошує, що при форе́нізації у перекладі найбільше точно передається контекстуальне значення лексичної одиниці. Тактика вписування у приймаючу культуру полягає у тому, щоб компенсувати міжкультурну різницю [60].

Таку думку висловлює У. Сдобніков і О. Петрова, пропонуючи по-різному підходити до проблеми національно-культурної адаптації художнього тексту під час перекладу. Значно важливіше для теорії художнього перекладу знайти відповідь на запитання: чи має читач перекладу отримати від тексту таке ж враження, як і читач оригіналу, або він повинен весь час відчувати, що він читає текст, написаний чужою мовою і відбиває чужу йому культуру? У першому випадку ми зберігаємо авторську інтенцію і не привносимо до художнього задуму нічого додаткового, проте у перекладі інокультурні реалії привертають увагу читачів. У творі як би з'являється новий компонент, новий центр уваги, про який навіть не підозрював автор. У другому випадку стирається або затуманюється національно-культурна специфіка. Оригінал вимагає свого роду пересадки того, що відбувається в іншу культуру, так, щоб не відчувалося, що це переклад [36, с. 391-392].

Отже, доместикація або форе́нізація можуть обиратися щодо стратегії перекладу залежно від конкретної ситуації та необхідної прагматичної адаптації.

Наприклад, при аналізі перекладів назв художніх творів детективного жанру часто піднімається проблема національно-культурної зумовленості застосованих стратегій.

При перекладі детективних творів основними є номінативна, рекламна та сигнальна (привернення уваги) функції. При перекладі ці функції повинні бути реалізовані у правильно підібраному репрезентативному варіанті перекладу, створеному перекладачем, та надавати аналогічний

комунікативний ефект у мові перекладу із збереженням комунікативного наміру, закладеного в іноземній мові.

При перекладі назв детективів з англійської мови на українську мови було встановлено, що основними стратегіями, застосованими перекладачами, є прямий переклад та стратегія повного запозичення. При застосуванні стратегії неповного перекладу до назви додається коментуючий компонент. При виборі варіанта перекладу враховується апеляція до традиційних образів представників даного мовного колективу та враховуються викликані цими образами асоціації. Наприклад, при цілісному перетворенні назви українськими перекладачами використовуються поняття, в яких беруться за основу різні сторони фабули творів (Atonement (амер.) «Спокутна жертва», «Спокута» (укр.)). У перекладі українсько мовою також зафіксовано випадки наслідуваного перекладу, за основу якого взято назву фільму, що вже мав успіх (Midsomer Murder (амер.), «Чисто англійське вбивство» (укр.)) [22].

Висновки до першого розділу

У першому розділі проаналізовано поняття «реалія» на основі аналізу наукових джерел.

Встановлено, що в широкому сенсі до реалій відносять всю лексику з загально-культурним компонентом значення, яка використовується для позначення специфічних явищ місцевої культури і дійсності, що не мають однослівного перекладу іншими мовами.

Розглянуто класифікації безеквівалентної лексики, яка не має стійких, часткових або повних еквівалентів у мові перекладу. До такої лексики відноситься лексика, що позначає особливості географії, громадського устрою, фольклору, побуту та звичаю, блюд національної кухні, повсякденного побуту, особливості державно-політичного устрою, сфери виробництва і культурного життя народу.

Досліджено, що термін «реалія» має власну типологію: R-реалії – власно реалії, C-реалії, що відображають культурні концепти та L-реалії, які

відбивають національно марковану лексику. Обсяг реалій постійно змінюється відповідно до змісту цільовою мови. Їх виникнення обґрунтовано суспільним розвитком та позамовними чинниками.

На основі теоретичного аналізу реалію можна визначити як національно унікальні лексичні одиниці, що позначають предмети, об'єкти, притаманні життю, побуту, культурі, соціальному та історичному розвитку певного народу і є чужими для дійсності іншого, не мають певного відповідника у мові перекладу і потребують особливої уваги при перекладі.

Основними способами передачі реалій є синонімічна заміна, описовий переклад, стилістичні скорочення, транскрипція, компенсація. Відповідно розрізняють прийоми їх передачі: механічний, створення нового слова, роз'яснювальний, уподібнення, опущення.

Тільки поєднання технологій перекладу реалій створює ефективну власну тактику кожного перекладача при перекладі кожної окремої реалії. Особливо це є вірним при перекладі творів детективного жанру як відображення його специфіки.

РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ У БРИТАНСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ ДЕТЕКТИВАХ

2.1. Порівняльний аспект перекладу релігійних реалій у творах Умберто Еко «Ім'я троянди» та «Ангели і Демони» Дена Брауна

Релігія є невід'ємною частиною розвитку людського суспільства, де самобутність конкретного народу створюється з'єднанням усіх факторів етноподібності, а головне – неповторністю історичного шляху кожного народу, включаючи історію його релігійного розвитку.

Релігійний дискурс, спираючись на культурні реалії певного етносу, спосіб життя та світогляду присутній у всіх сферах життя людини, а дослідження вербалізації релігійних ідей у рамках художньої літератури сьогодні особливо актуальні, оскільки дозволяють розглянути реалії-концепти, що становлять основу даного дискурсу під новим кутом, а також дають можливість простежити способи входження його елементів у лексичну структуру сучасного суспільства крізь призму літературного бачення реалій.

Матеріалом дослідження реалій у релігійному дискурсі та лексичних експлікацій їх елементів в художніх творах слугував постмодерністський роман італійського письменника і професора семіотики Умберто Еко «Ім'я троянди», опублікований в 1980 році та пригодницький роман з елементами трилера та інтелектуального детектива «Ангели і Демони», написаний журналістом Деном Брауном у 2000 році. Аналізувалися переклади цих романів українською мовою О. Бойченко (2005) [51; 5; 20; 47].

Незважаючи на відносну різницю двох творів, вони об'єднані ідеєю побудови сюжетної лінії – розслідування містичного та символічного вбивства, де головні герої спираються на свої глибокі пізнання історії, релігії та символіки. Головні герої розслідують злочини, змішані з людськими пристрастями і гріхами: жадібність, велич, хіть, марнославство тощо. При цьому центральне місце в кожному з романів займає релігія та проблема віри

в сучасному суспільстві, що транслюється крізь призму християнської церкви в епоху середньовіччя та сучасної Європи.

Цікавий той факт, що У. Еко робить порівняння із сучасним суспільством та його вадами, показуючи цим зв'язок часів і поколінь. Д. Браун, у своєму сюжеті, постійно звертається до історії, проводячи паралелі з релігійними символами, що живуть століттями.

Центральні постаті обох романів поєднують у собі одночасно лагідність вдачі, неабиякий розум, певний авантюризм, причому деякі з рис йдуть явно в розріз з типовим уявленням про типаж: Вільгельма Баскервільського, ченця-францисканця, який розслідує вбивство ченця у віддаленому абатстві у XIV столітті приблизно на північному заході Італії, і професора історії мистецтв та релігійної символіки в сучасному університеті Гарвард, Роберта Ленгдона, який шукає злочинця у Ватикані XXI століття, де викрадають і вбивають кардиналів-претендентів на пост глави Католицької церкви – папи Римського.

Незважаючи на те, що обидва сюжети є повністю вигаданими, у них чітко простежуються реалії, які ґрунтуються на релігійних символах християнства, і підштовхують читача до роздумів про релігію, її місце в житті людини, а також до вирішення споконвічної дилеми – протистояння Зла та Добра, вади та чесноти.

Реалії в романі У. Еко «Ім'я троянди» виконують важливу функцію у створенні автентичної атмосфери Середньовіччя. Їхнє застосування сприяє зануренню читача в історичний контекст, відображає світогляд тогочасних людей та слугує засобом глибшої комунікації між автором і читачем.

Автор використовує в романі реалії як літературний засіб. Вони передають культурно-історичний контекст часу. Такі реалії пов'язані з монастирським життям, теологічними і філософськими дискусіями, середньовічною освітою. Створенню автентичності сприяє застосування латинських фраз, термінів католицького життя, опис архітектурних особливостей монастирів. Наприклад, *scriptorium* – приміщення, відведене для

письма, особливо таке є в монастирі, де переписували рукописи; *dormitorium* – велика кімната з ліжками; *refettorio* – їдальня [51; 20].

Наведемо також приклади із роману Д. Брауна:

The Last Judgment – *Останній суд*. Важлива релігійна концепція, що використовується для розвитку сюжету. *Camerlengo* – *Камерленго*. Специфічний титул, який не має прямого українського еквіваленту, але зрозумілий завдяки контексту. *Holy See* – *Святе Седалище*. Юрисдикція Папи. *Papal Bull* – *папська булла*. Офіційний документ. *Conclave* – *Конклав*. Процес виборів папи [62].

Релігійні реалії відображають мислення персонажів. Вільгельм Баскервільський є вченим-францисканцем, тому його мовлення насичене реаліями, які позначаються академічними термінами, що підкреслює його освіченість: *incipit* – *початок* (початок книги про прихід Антихриста) (калькування); *explicit* – *кінець* (кінець книги про життя святого Бенедикта) (калькування); *Vulgata* – *Вульгата* (Біблія Вульгата є латинською версією священних писань) (транскрибування); *Apocrypha* – *апокрифи* (неканонічні книги), (транскрибування) [51; 20].

Реалії також виконують символічну функцію, несуть глибокий філософський зміст. Наприклад, *Finis Africae* – це не тільки географічний термін, а й прихована кімната в бібліотеці-лабіринті абатства (латиною «кінець Африки»), яка примикає до кімнат «Leones», де містяться книги африканських авторів. Така загадкова зона у монастирі символізує межу між знанням і заборонаю [51; 20].

Ключовий символ будь-якої релігії – книга, в якій приховано сенс життя, віри та «розгадки» божественного промислу. Пізнання Бога, Буття, йде через слово, а слово укладено у книзі; для християнства таким символом є Біблія «слово Боже», «сховище» віри, мудрості, таємниці, яку кожна людина прагне пізнати і, зрештою, просвітитися.

У книзі «Ім'я троянди» такою реалією стає друга частина «Поетики» Аристотеля, яка, згідно зі стародавніми архівами, була втрачена. На думку

головного героя, ця книга створена не для того, щоб їй вірили, а для того, щоб її досліджували [51].

У. Еко спирається на книгу, як на «таємну зброю» у боротьбі зі Злом та інструмент у пізнанні істини про світобудову, людину та Бога. У творі втрачена книга стає символом лжевчення, що ґрунтується на перевернутих і збочених уявленнях про світ. Трактат, представлений забороненим плодом для ченців, яким їх спокушають, висвічуючи їхні смертельні вади, зображується монстром, здатним спотворювати реальність і змушувати сумніватися в існуванні Бога та віри [51].

У центрі боротьба за можливість «вкрасти», «потай осягнути» трохи божого провидіння, за що передбачається «неминуча кара». Бенцій – це жертва. Жертва хтивості. Подібно іншим вченим, він прагне знати заради науки.

У творі Д. Брауна такою реалією стає неіснуюча брошура Галілео Галілея «Діаграма істини» («Diagramma della Verita»), в якій міститься вірш, що вказує шлях до таємничого ордена ілюмінатів:

Find Santi's tomb with the devil's hole .../The mysterious elements of the four are eager to fight./ The light is already shining; forget doubts/ And the angels will show you the way through Rome [47].

Знайди гробницю Санті з диявольською діркою... Таємничих стихій четвірка прагне бою. Вже сяє світло, сумніви залиш. І ангели через Рим тобі покажуть шлях [5].

При цьому, Д. Браун використовує метафоричність реалії як спосіб зв'язати вигадану реальність із сучасною реальністю, де світло можна трактувати двояко, як шлях до пізнання (наука) і шлях до просвітлення (віра), а образи ангелів і диявола лише посилюють експресію образів.

Д. Браун також зводить книги в розряд найважливіших символів віри та способу розуміння істини, таємного знання. Шлях до освіти, для головного героя роману, лежить через пізнання символів та історії, а також науку, яку він

ставить на чолі, ставлячи під сумнів існування Бога і змушує засумніватися у церковних ученнях та догматах:

Faith requires «acts of faith» so to speak, they all contain almost identical requirements, for violation of which the same penalties are established, ...hell awaits me if I don't follow this code of conduct, ...I find it difficult to imagine a God who rules the world in this way [47].

Віра вимагає «актів віри», всі вони містять майже ідентичні вимоги, за порушення яких встановлено однакові покарання, ...на мене чекає пекло, якщо я не буду слідувати кодексу поведінки, ...мені важко уявити Бога, хто править світом таким чином [5].

Отже, віра – це правила, табу, заборони та обмеження.

У романі церква також протиставляється суспільству, виставляється «закритою» зловісною організацією, яка змогла зібрати та привласнити усі найкращі праці вчених, які б могли похитнути її велич:

The Catholic Church is not a corporation, it's a beacon. A source of inspiration for a one billion lost and frightened souls... Robert Langdon: Sure, I get that. It's also a bank [47].

Католицька церква – це не корпорація, це маяк. Джерело натхнення для мільярда втрачених і наляканих душ. Роберт Ленгдон: Так, але це ще й банк [5].

В цьому сенсі використовуються численні реалії латиною:

Abbas (абат): Abbas nostrī monasteriī vir erat magnae sapientiae. – Абат нашого монастиря був людиною великої мудрості (калькування) [47; 5].

Noviziato (новіціат, послух): Tempus noviziati est plenum probationum. – Час новіціату сповнений випробувань (транскрибування) [47;5].

Benedicite (бенедикт): Benedicite, fratres, dixit abbas. – Бенедикт, браття, сказав абат (транскрибування) [47;5].

Sacramentum confessionis (таїнство сповіді): Sacramentum confessionis est fundamentum reconciliationis. – Таїнство сповіді є основою примирення (калькування) [47; 5].

Heresiarca (єресиарх, чернець): Heresiarca damnatus est propter doctrinas falsas. – Єресиарха було засуджено за хибні вчення (транскрибування) [47; 5].

Cluniacensis (клюнійський): Ordo Cluniacensis multas reformationes introduxit. – Клюнійський орден запровадив багато реформ (транскрибування) [47; 5].

Cisterciensis (цистерціанський): Monachi Cistercienses regulam strictam sequuntur. – Цистерціанські монахи дотримуються суворого статуту (транскрибування) [47; 5].

Lectio divina (божественне читання): Lectio divina est modus meditationis sacrae scripturae. – Божественне читання є способом медитації над священним писанням.(калькування) [47; 5].

Ora et labora (молися і працюй): Regula Sancti Benedicti praecipit: 'Ora et labora'. Статут святого Бенедикта наказує: 'Молися і працюй' (прямий переклад) [47; 5].

Реалія «ілюмінати» виявляється центральною у романі, – таємне об'єднання Ілюмінати (лат. illuminati), «освічені», які зазнають гонінь [62].

Сама назва книги «Ангели і Демони» провокує поділити образи на дві протиборчі сторони, які в міру розвитку сюжету, змінюються ролями:

1) *It's quite arrogant of them to call the lair of Satanists a temple.* – Досить нахабно з їхнього боку називати храмом лігво сатаністів [47; 5].

2) *This is a symbol of the Illuminati. Members of the fraternity call it the "shining delta." A call for constant change and enlightenment. The eye signifies the ability of the Illuminati to penetrate into the essence of things, and the triangle also denotes the letter of the Greek alphabet "delta".* – Це символ ілюмінатів. Члени братства називають його «сяюча дельта». Заклик до постійних змін та освіти. Око означає здатність ілюмінатів проникати у суть речей, а трикутником також позначається літера грецького алфавіту «дельта» [47; 5].

3) *The Illuminati did not become violent until the 17th Century. Their name means "The Enlightened Ones." They were physicists and mathematicians,*

astronomers. They were concerned with the Church's inaccurate teaching and they were dedicated to scientific truth. But the Vatican didn't like that. So the Church began to... how did you say it? Oh, "Hunt them down and kill them. – Ілюмінати не виявляли насильства до 17 століття. Їхнє ім'я означає «Просвітлені». Вони були фізиками та математиками, астрономами. Їх не турбувало вчення Церкви, вони були прихильниками наукової істини. Але Ватикану це не сподобалося. Отже, Церква почала, ... як ви це сказали? «Вистежте їх і вбийте» [47; 5].

Назва іншого роману – «Ім'я троянди», як посилення на символіку також не випадково. У. Еко пояснює це тим фактом, що троянда, як символ, зрозумілий будь-якій людині на планеті, є настільки універсальним та насиченим, що насправді безглуздо і немає сенсу, саме як і релігія, яка також перенасичена ідеями та символами, що за своєю суттю стають чистою вірою, яка не має сенсу.

Бог, як центральна постать християнської релігії, проходить через обидва сюжети червоною лінією. Дія обох книг розгортається в релігійних місцях – монастир, абатство, і Ватикан, за своєю суттю – серце католицького християнства.

Для опису використовуються наступні реалії: *Imperium Romanum Sacrum* – Священна Римська імперія)(калькування); *Fratres Minores* – Малі Брати, францисканці (калькування); *Dominicanus* – домініканець (калькування) [51; 20].

«Намісник Бога на землі», Папа Римський також присутній у двох сюжетах як символ єдності віруючих, влади релігії та її інституту. При цьому про нього йдеться побіжно, алегорично: *The Ring of the Fisherman, which bears the official papal seal. - Той, хто носить кільце рибалки* [51; 20].

У розмовах про Папу, герой приходить у сум'ятті, але визнає важливість цієї людини в сучасному світі: *And the power of God will unite us all. – І влада Бога нас усіх об'єднає* [51; 20].

Отже, така реалія як «Папа Римський» розуміється як влада людини, яка уособлює Бога, єдність віри та віруючих.

Релігійні реалії відображають стиль мислення персонажів в обох романах.

Почуття невпевненості у романі У. Еко подається в такому ракурсі, що Бог не може відчувати невпевненість: *Non in commotione, non in commotione Dominus. – Не в сум'ятті, не в сум'ятті Господь* [51; 20].

Бог не може бути у безладі і хаосі: *It's hard to accept the idea that there cannot be an order in the universe because it would offend the free will of God and His omnipotence. So the freedom of God is our condemnation, or at least our pride. – Важко змиритися з ідеєю, що у світі не може бути порядку, тому що їм ображалася б вільна воля Господа та його всемогутність. Так свобода Господа стає для нас вироком, принаймні вироком нашої гідності* [51; 20].

При цьому обидва герої свідомо чи мимоволі надходять до нього на службу, рятуючи життя чи чесне ім'я понтифіка як символа віри.

Віра показується в романах через концепт «Біль», при цьому в обох книгах показується нерозривний зв'язок цих двох понять, як процес розвитку та очищення. Так, чернець Вільгельм Баскельвійський порівнює біль із насолодою, які зазнають жертва і мучитель, у романі представлені образами інквізитора та грішника:

Under torture you are as if under the dominion of those grasses that produce visions. Everything you have heard told, everything you have read returns to your mind, as if you were being transported, not toward heaven, but toward hell. Under torture you say not only what the inquisitor wants, but also what you imagine might please him, because a bond (this, truly, diabolical) is established between you and him. – ... Одна річ у світі збуджує тварин сильніше, ніж насолода. І це біль. як би у владі очманілих трав. Це те, що ти чув і читав, що оживає в пам'яті, і ти ніби переносишся душею – якщо не в рай, то в пекло. Під тортурами ти скажеш не тільки все, чого хоче слідчий, але ще й усе, що, на твою думку, могло б принести йому задоволення [51; 20].

При цьому підкреслюється, що хтивість болю рівноцінно умиротворенню, яке людина відчуває у вірі: *There is a lust for pain, just as there is a lust for adoration and even a lust for humility. If it took so little for the rebel angels to change their ardor of adoration and humility into the ardor of pride and revolt, what can we say about a human being?* – Є хтивість болю, так само як хтивість віри і навіть хтивість смирення. Якщо ангелам-бунтівникам настільки мало вистачило, щоб вогонь обожнювання і смирення став в них вогнем гордині та бунту, що говорити про слабкий рід людський? [51; 20].

Для Д. Брауна, біль – це шлях до пізнання, до істини, але не з релігійної, а наукової точки зору: *Pain is an integral part of growing up. This is how we learn.* – Біль – невід'ємна частина дорослішання. Саме так ми вчимося [47; 5].

Пізнаючи та досліджуючи світ, людина дорослішає, росте, при цьому вона проходить через руйнування міфів та фантазій дитинства, відчуваючи біль розчарування та насолоду пізнання. Його герой вважає розумовий біль страшнішим, ніж фізичний: *Thoughts sometimes cause more suffering than the body.* – Думки іноді завдають більше страждань, ніж тіло [47; 5].

Тема любові, у тому числі любові до Бога, як найвищий її прояв, у романі «Ангели і Демони» подається з двох сторін. По-перше, через реалії церкви, де стикаються дві сторони: з одного боку, молодий релігійний фанатик, яким рухає марнославство і гординя, з іншого, його «прихильники», ченці та кардинали, які є оплотом старої обрядової церкви, яка, проте, робить спробу зблизитися з наукою, прагне помиритися з новим світом, де їй часто немає місця.

Головний герой на початку свого шляху висміює і ганить церкву та її методи, іронізує над понтифіками і вступає у словесні суперечки з релігійними діячами. Згадаємо, наприклад, його жарт про недільну церковну службу: *Don't tell anyone, але on pagan day of sun god Ra, I kneel at the foot of an ancient instrument of torture and consume ritualistic symbols of blood and flesh. ...Ad if any of you care to join me, come to the Harvard chapel on Sunday, kneel beneath the crucifix, and take Holy Communion.* – Нікому не кажіть, але в день язичницького

бога сонця Ра я схиляю коліна перед стародавнім знаряддям – їх тортурами і кушту ритуальні символи плоті і крові!.. Якщо забажаете, приходьте в неділю до Гарвардської каплиці, опустіться на коліна перед розп'яттям і прийміть Святі Дари [47; 5].

Головний герой не стає прихильником віри у загальноприйнятому розумінні, але визнає, що релігійна віра – важливий етап життя будь-якої людини, порівнявши віру в Бога з даром:

I'm an academic. My mind tells me I will never understand God. /And your heart? Tells me I am not meant to. Faith is a gift that I have yet to receive. – Мій розум каже, що я ніколи не зрозумію Бога! А, серце? Що віра – це дар, який мені поки знайти не судилося! [47; 5].

Істина, мабуть, найважливіший символ релігії. За своєю суттю, під істиною, ми розуміємо то просвітлення і одухотворення, яке приходить до нас у результаті розуміння суті віри. Досягти цього не може жодна людина у світі, і як результат, саме це стає головною вадою у книзі У. Еко. Прагнення пізнати непізнане – це символ одержимості вірою:

1) *The only truth lies in learning to free ourselves from insane passion for the truth. – Єдина істина – це треба звільнитися від нездорової пристрасті до істини [47; 5].*

2) *Because learning does not consist only of knowing what we must or we can do, but also of knowing what we could do and perhaps should not do. – Тому що вчення полягає не тільки у знанні того, що ми повинні чи можемо робити, але і знання того, що ми можемо робити і, можливо, не повинні робити [47; 5].*

3) *It's good that some things are still hidden behind dark words... This does not mean that secrets cannot be revealed. But this means that wise men must weigh and decide how and when. Both excess and lack of information leads to sin. I'm not saying that sources of knowledge should be locked up. On the contrary, I consider it an outrage. I say something different: that when touching secrets that can serve both good and evil, a sage can and is even obliged to hide them behind dark words, intelligible only to those like him. The path of knowledge is difficult, and it is difficult*

to distinguish good from bad. And the scientists of modern times are most often dwarfs on the shoulders of dwarfs. – Але це означає, що мудреці мають ні зважувати, ні вирішувати – як колись. У гріх вводить як надлишок відомостей, так і їх нестача. Я не кажу, що джерела знань мають бути під замком. Навпаки, я вважаю це образою. Я кажу про інше: торкаючись таємниць, які можуть служити як добру, так і злу, мудрець може і навіть зобов'язаний приховувати їх за темними словами, зрозумілими лише таким, як він. Важкий шлях пізнання, і важко відрізнити добро від зла. А вчені сучасності найчастіше карлики на плечах карликів [47; 5].

Таке порівняння з карликами говорить про незбагнення сущого і вічного, що людина здатна пізнати істину тільки в рамках власного буття.

Християнство, одна з базових світових релігій, що розглядається в рамках сучасного постмодерністського роману-детектива, цікаве для дослідження, тим, що поширене в основному в розвинених країнах, де рівень життя суспільства і науково-технічний розвиток знаходиться на дуже високому рівні, породжує спалахи атеїзму і агностицизму.

Автори змогли відтворити колорит епохи – сучасний Ватикан або середньовічне абатство, використовували широкий пласт релігійної лексики, що є одним із найважливіших у духовному житті людей, і показати релігійні реалії християнського світу через метафори – віру, як символ єднання, шлях, Бога, як прагнення знання, Біблію, як містичну книгу, в якій є ключ до розгадки світу.

Сюжет містичного детективу, пригоди, в якому читач, розслідуючи вбивства в ім'я віри, ставить питання про її місце у житті суспільства, про призначення віри у своєму житті, про релігію загалом і людські вади, а також церкви, як головного посередника між суспільством і Богом, якнайкраще розкриває релігійний дискурс. Віра, згідно з Брауном – це шлях і дар, для У. Еко – сенс, пошук та осяяння.

Крім того, в обох романах деякі реалії мають багато нашарувань: буквальний, символічний або метафоричний смисл. Наприклад, *palimpsestus* –

дуже старий текст або документ, у якому напис було видалено та покрито або замінено новим написом [62], може означати не тільки переписаний манускрипт, але й глибші пласти історії та пам'яті. Такі реалії визначають не лише певні артефакти, але й натякають на тогочасні концепції знання, збереження істини та боротьбу між вірою та розумом, відображають теми конфлікту між наукою і релігією, а також важливість історії та культури.

2.2. Відтворення національно-культурних реалій у романі Агати Крісті «Десять негреньт»

Агата Крісті – відома у всьому світі англійська письменниця та драматург, автор детективної прози. Одним із її найкращих романів, безперечно, є роман «Десять негреньт».

Коли у 1939 року американський видавець захотів випустити цю книгу в США, виникла величезна проблема – слово «негр» вважалося образою по відношенню до чорношкірих, тому всі згадані «негри» в книзі були замінені на «індіанців», спочатку Негритянський острів був замінений на «Індіанський» (Indian Island), а сам роман став називатися «And Then There Were None» - «І нікого не стало». У Великій Британії текст детективу залишався незмінним аж до 1980-х років.

У романі описуються таємничі вбивства 10 людей на маленькому острові – гостей, запрошених містером і місіс Онім. Гості гинуть один за одним у строго визначеної послідовності відповідно до дитячої лічилки, що висіла на одній зі стін в особняку, де відбувалися події. У результаті наприкінці оповіді живими не залишилося нікого.

Назва твору та інтертекстуальна форма лічилки є сюжетоутворюючими елементами авторської манери Агати Крісті. У багатьох її творах роль лічилки аналогічна і супроводжує все оповідання («A Pocket Full of Rye», «One, two, Buckle my Shoe», «Mrs McGinty's Dead») [23, с.119].

Аналіз фактичного матеріалу потрібно, на наш погляд, починати з розгляду лічилки, що є національно-культурною реалією і сюжетним стрижнем роману. Джерелом цього тексту лічилки слугувала збірка дитячих віршів «Mother Goose: The Old Nursery Rhymes («Казки Матінки Гуски») [23]. Це найзнаменитіша, та найпопулярніша книга в країнах, де говорять англійською. У цій книзі є вірші, пісеньки, казки, прислів'я, загадки, лічилки, які були надруковані понад 200 років тому. Важливим моментом, на який необхідно звернути увагу – це те, що в оригіналі лічилочки ніяких негрят не було. Спочатку, лічилка була комічною піснею з хором, яка називалася «Ten little Injuns» і була опублікована в Лондоні в липні 1868, автором якої був S. Winner. Безневинна лічилка набула зловісний сенс у контексті детективу, із суттєвими відмінностями у його британській та американській версіях видання.

Зміни назви роману та окремих текстових сегментів, зроблені в американському виданні, можуть бути ідентифіковані як внутрішньомовний переклад, що є трансляцію авторського тексту (британською англійською) в іншу культуру, що характеризується іншим баченням світу. Діахронія внутрішньомовного перекладу визначає зміни авторського тексту в рідній для нього британській лінгвокультурі та представляє собою вдалий емпіричний матеріал для розробки окремих питань прагматичної адаптації (міжмовний та внутрішньомовний переклади). Внутрішньомовний переклад за участю у процесі комунікації різних лінгвокультур, навіть пов'язаних загальною мовою, призвів до тимчасової зміни оригінального тексту, що може розглядатися як переклад у рамках традиційних понять міжмовного посередництва: «адекватний/неадекватний», або «переклад-інтерпретація, перекладацька адаптація / еквівалентний переклад», або «вільний / буквальный» [23].

Отже, Агата Крісті у своїх творах створює формулу використання фольклорних лічилок як претекст сюжету детектива, який може відображати логіку скоєння злочинів, логіку їхнього розслідування або обманювати

очікування читача, добре знайомого з формулою побудови тексту цієї письменниці, і як підказка для розслідування злочинів уважним читачем.

Втілення принципу «чесної гри» отримує у контексті роману нове смислове наповнення, часто пов'язане з морально-етичними аспектами історії: «негренята» самі є злочинцями і смерть – покарання за їхні гріхи.

Всі знайдені реалії роману, у перекладі В. Хазіна «Таємниця Індіанського острова (І не залишилося жодного / Десять негренят)», поділено на шість груп [29]:

I. Побутові реалії. У цій групі зосереджені такі підгрупи реалій:

1. *Житло*: *a wash-house* (пральня); *a grandfather chair* (величезне крісло); *a landing window* (вікно на сходах); *a lander* (комірка для продуктів); *the kitchen fire* (кухонна плита). Реалія *the smoking-room* була передана українською мовою за допомогою описового перекладу – *салон для курців*, а *consulting room* генералізацією – *кабінет*. На наш погляд, такий вибір перекладача цілком виправданий і є найвдалішим [48; 29; 40].

2. *Їжа та напої*: *a gin and a gingerbeer* (джин з імбирним лимонадом), *port* (портвейн); *whiskey* (віскі) [48; 29; 26]. Реалію *brandy* передано українською як «коньяк» на основі конкретизації. У порівнянні з українським словом «коньяк», «бренді» має ширше значення: це загальний термін для позначення продуктів дистиляції виноградного вина, фруктові або ягідної браги, тоді як український еквівалент є його різновидом.

3. *Грошові знаки та одиниці міри*: *round* (фунт стерлінгів); *a mile* (миля); *guinea* (гінея).

4. *Звернення*: *Mr* (містер); *Mrs* (місіс); *Ma'am* (мем); *My dear* (люба); *My dear girl* (дівчинка) [48; 29; 26], для передачі яких перекладач використовував вже усталені варіанти перекладу: «містер», «міс» і «місіс» відповідно. Слід звернути увагу, що на відміну від оригіналу, дані одиниці в українській мові завжди пишуться з маленької літери.

5. *Власність*. При описі пейзажів та місцевості А. Крісті використовує слово *hedge*, що означає *живу огорожу* – огорожу, що є посадкою рослин, що

служить для огороження, захисту та позначення межі тієї чи іншої території. Однак перекладач передав цю реалію за допомогою генералізації та використовував варіант «огорожа», що, на нашу думку, створює зовсім відмінне враження, від того, яке хотіла створити авторка. Це пов'язано з тим, що «огорожі» у свідомості українця асоціюються швидше зі спорудами, створеними переважно з інших матеріалів (дерево, метал). Зустрічається також в англомовному тексті поняття *Coronation machine*, яке перекладач передав так: *друкарська машинка «Коронейшн»*. У цьому у разі трансформацією, яка була використана перекладачем, стала конкретизація. Також у цьому прикладі спостерігається перестановка. При цьому назва пристрою є ономастичною реалією та перекладено за допомогою транскрипції. Під час передачі реалії *cairnngorm brooch* перекладач звернувся до прийому описового перекладу – «брошка з димчастого кришталю» [48; 29; 40].

II. Реалії світу природи: наприклад: *Only the boldly silhouetted rock with faint resemblance to a giant Indian's head*. – *З моря здіймалася скеля, чиї контури віддалено нагадували гігантську голову негра*) [48; 29; 26].

III. Реалії державно-адміністративного устрою та суспільного життя. У цій групі виділено такі підгрупи реалій:

1. *Адміністративні одиниці та державні інститути:* Admiralty with a view to carrying out some very hush hush experiments (Адміралтейство щодо деяких дуже секретних експериментів). 2. *Основні військові та поліцейські підрозділи та чини:* an ex-C. I. D. Man (колишній чиновник відділу з розслідування справ Скотланд Ярда); the exScotland Yard man (відставний поліцейський); the A. C. Assistant Commissioner at Scotland Yard (помічник комісара Скотланд Ярду). 3. *Громадські організації, партії тощо:* the Skilled Women's Agency (агентство «Умілі жінки»); the Regina Agency (агентство «Регіна»). 4. *Цивільні посади та професії, титули та звання:* the master of the Fishing Trawler (капітан рибальського судна); K. C. (адвокат); a butler (дворецький) [48; 29; 26].

IV. Ономастичні реалії.

1. *Антропоніми*: Mr. Justice Wargrave (суддя Уорґейн); Vera Claythorne (Віра Клейторн); Philip Lombard (Філіп Ломбард); Miss Emily Brent (міс Брент); Anthony Marston (Антоні Марстон); Mr.(містер Блор); Badger Berkeley (Рудик Берклі) тощо. 2. *Топоніми*: Somerset (Сомерсет); the Indian Island (Неґритянський острів); the Devon coast (узбережжя Девона); Sticklehaven (Стіклхевн); CornWall (Корноуолл); Newquay (Ньюкі). 3. *Назви вокзалів, вулиць, готелів, громадських організацій тощо*: Paddington (Паддінгтонський вокзал); Harley Street (Харлі стріт); London and Commercial (Лондонський комерційний банк); Busy Bee (Журнал «Бізі Бі») [48; 29; 26].

V. Національні реалії. До них можна віднести такі національні англійські риси характеру, як стриманість, пристрасть до парі, любов до чаювання, прихильність до усталеного порядку речей (консерватизм). Англіїців з дитинства привчають не виявляти сильних емоцій та вчитися зберігати спокій за будь-яких обставин. Так Емілі Брент характеризувала себе: *I was brought up to keep my head and never to make a fuss. Мене з дитинства привчили не втрачати голови і не здіймати галасу через дрібниці* [48; 29; 26].

Перебування гостей на острові розцінювалося як парі: *Possibly the village has been told there's a wager on. Розпустили в селі чутки, що йдеться про парі.* Герої в романі, незважаючи на вбивства, щодня дотримувалися традиції пити чай: *Tea! Blessed ordinary everyday afternoon tea!. Чай! Благословенний звичний щоденний чай!.* Англійський консерватизм у романі виявив себе у щоденному звуку гонгу, що закликав гостей до сніданку: *From below there came the boom of a gong* [48; 29; 26].

VI. Фразеологізми. До них належать стійкі вирази, наприклад: *These Owens must be rolling in money". У цих Онимов, мабуть, грошей кури не клюють* [48; 29].

Працюючи над зіставленням перекладу англійських і українських реалій, виявлено основні способи перекладу:

1. *Транслітерація*:

1) Dalmain. *He climbed into the Dalmain.* – Він сів у Далмейн [48; 29]. «Далмейн» вигадана марка автомобіля, назву якого А.Крісті використовує для позначення розкішного транспортного засобу [62].

2) Harly Street. *A Harley Street doctor.* – Доктор з Харлі-стріт [48; 29]. Харлі стріт – відома в Лондоні вулиця, де розташовані відомі медичні практики [62].

3) Guonea. *He'd make a hundred guineas out of it.* – Він заробляє на цьому стогіней [48; 29]. Гінея – стара британська грошова одиниця, що дорівнює 21 шилінгу [62]. Назву не змінено у перекладі для збереження історичного контексту.

4) Coroner. *The coroner's jury brought it in as suicide.* – Присяжні коронера прийняли це за самогубство [48; 29]. Коронер – посадова особа, яка розслідує причини смерті у британській поліцейській системі [62].

5) Mackintosh. *He put on his mackintosh.* – Він одягнув свій макінтош [48; 29]. Макінтош – водонепроникнений плащ, названий на честь його винахідника Чарльза Макінтоша [62]. У тексті перекладу збережено оригінальну назву для підкреслення культурної специфіки.

6) Hansom cab. *He hailed a hansom cab.* – Він зупинив кеб [48; 29]. Кеб – двоколісний кінний екіпаж, популярний у Лондоні в XIX столітті [62]. Назву збережено для відображення історичного контексту.

7) Gramophone. *A voice spoke from the gramophone.* – Роздався голос з грамофону [48; 29]. Грамофон – застарілий пристрій для платівок [62], залишено у незмінному вигляді при перекладі для відображення епохи.

8) Squash. *They played a game of squash.* – Вони зіграли партію у сквош [48; 29]. Сквош – вид спорту, в якому гравці відбивають м'яч о стіну в критому приміщенні [62]. Запозичене слово передає специфіку гри.

9) Pukka Sahib. *He was a pukka sahib.* – Він був справжнім сахібом [48; 29]. Сахіб – вираз, що позначає справжнього джентльмена в колоніальній Індії [62]. Вираз передає культурний контекст узагальнено.

2. *Калька*: a butler (дворецький); the War office (Військове міністерство); Commissioner (комісар); a nonsmoking carriage (вагон для некурців); selfpreservation (самозбереження) [48; 29; 26].

3. *Напівкалька*: the Loch Ness monster (Лохнеське чудовисько). Величезний інтерес представляє переклад прізвища господарів, які запросили гостей на острів Owen. Під час перекладу транслітерацією (транскрипцією) українською мовою звучить як «Оуен», але перекладачем був застосований переклад «Онім» у зв'язку з тим, як сказав суддя Уоргрейв, що їх прізвища у поєднанні з ініціалами господарів означає «анонім»: *Ulick Norman Owen – Una Nancy Owen - each time, that is to say, U.N. Or by a slight stretch of fancy, UNKNOWN!*”. *Алек Норман Онім – Анна Ненсі Онім, тобто щоразу – А. Н. Онім. І якщо злегка напружити уяву, ми бачимо – анонім!* [48; 29; 26].

4. Лексичний еквівалент.

1) Drawing-room. *They assembled in the drawing-room.* – Вони зібралися у вітальні. Мається на увазі кімната для прийому гостей у британських домах. Вітальня – відповідає функції приміщення.

2) Port. *He poured himself a glass of port.* – Він налив собі бокал портвейну [48; 29]. Портвейн – кріплене вино, реалія, що може бути впізнана українським читачем.

3) Serviette. *She unfolded her serviette.* – Вона розвернула свою серветку [48; 29]. Переклад реалії відповідає контексту.

4) Treacle. *She made a treacle tart.* – Вона приготувала пиріг із патокою [48; 29]. *Treacle* позначає густий сироп, який робиться із цукру і зв'язний як патока [62]. Тарт – вид пирога, який передано при перекладі узагальнено.

5. Уподібнюючий переклад: Слово «Indian» передається не за прямим призначенням «індіанський», а як «негритянський» з описаних вище причин: Indian Island (Негритянський острів); ten little Indian boys (десять негреньят); a giant Indian's head (гігантська голова негра); And Then There Were None («Десять негринят»). Фраза «grandfather's chair» перекладено українською як «величезне крісло», щоб дати зрозуміти читачеві, що «дідусевій стілець» (у

буквальному перекладі) можна інтерпретувати як дуже зручне величезне крісло, що в ньому можна навіть потонути, як це зробив суддя Уоргрейв [48; 29; 26].

Окрему увагу слід приділити перекладу реалій-фразеологізмів. Одним із способів їх перекладу є еквівалентний переклад: *We're all in the same boat. Всі ми в одному човні*. Другим більш поширеним способом перекладу фразеологізмів є заміна реалії вихідної мови українською реалією: *He'll lie with a straight face till kingdom comes. Він буде брехати хоч до Страшного Суду* [48; 29; 26].

Англіїці використовують ідіому «*Kingdom come*» (королевство прийде, друге пришествя), мають на увазі час, коли Ісус Христос прийде на Землю в другий раз, але у повсякденному житті вони не надають цьому виразу релігійного контексту, просто використовують як крилатий вираз, кажучи про те, що щось прийде дуже і дуже нескоро. В українській мові для даного висловлювання було обрано реалію – «Страшний суд», який відбудеться, згідно з християнськими догматами, наприкінці всіх часів після Апокаліпсису, і зрештою настане Царство Боже. Якщо дослівно перекладати інше стійке вираз «*In the midst of life we are in death*», то вийде «*Серед життя нас оточує смерть*», хоча перекладач вважав за краще уподібнити англійську реалію українській так: «*Всі ми під Богом ходимо*». Така тенденція зберігається і під час перекладу інших фразеологізмів: «*cat's out of the bag*» у перекладі звучить як «*Далі грати в хованки немає сенсу*», хоча в буквальному перекладі звучить так «*Кім виліз із мішка*» [48; 29; 26].

Іншим прикладом є фразеологізм «*Swan Song*» (лебедина пісня): *A record entitled 'Swan Song'. – Платівка під назвою «Лебедина пісня»* [48; 29]. Метафора означає останній твір або дію перед смертю. Для збереження метафоричного значення використано калькування.

Ідіому «*Red Herring*», яка означає «*хибний слід або відволікаючий маневр*», у тексті перекладу опущено при збереженні сутності дії за допомогою описового перекладу [48; 29; 26]. .

Отже, аналіз прикладів з художнього твору «Десять негрят» показав, що майже всі методи перекладу можна віднести до загальноновживаних, які застосовуються при перекладі основної маси реалій: транскрипція та/або транслітерація, уподібнюючий переклад, а також заміна реалії вихідної мови на реалію мови перекладу з максимально близькою передачею значення.

Однак, незважаючи на позитивні сторони перерахованих вище способів перекладу реалій завжди потрібно враховувати пов'язані з ними обмеження. При виборі способу перекладу велику роль грає не тільки автор тексту, а й перекладач професіонал, який, спираючись на свій перекладацький інстинкт, набуті знання та досвід, накопичений у процесі роботи, вибирає той чи інший прийом.

2.3. Переклад реалій національно-культурного простору США у романі Дж. Грішема «Клієнт»

Особливості відображення культури країни, народу, нації у мові є дискусійним питанням у лінгвістиці протягом багатьох десятиліть. Той факт, що для позначення лексичних одиниць що відбивають національно-культурну специфіку, немає єдиного терміну, підтверджує думку про складні взаємини мови та культури, з погляду відображення останньої за допомогою певних мовних засобів.

Будь-який художній твір іноземною мовою насичений національно-культурними реаліями, за допомогою яких можлива передача автором національного характеру, побуту, традицій та звичаїв своєї країни. Іншими словами, така лексика відбиває компоненти національної культури іншомовного суспільства. Так само лексика з національно-культурним компонентом може служити своєрідним маркером особливого ідіостилю автора твору.

Нагадаємо, що П. Ньюмарк відносить до такої лексики одиниці, що позначають явища матеріальної та соціальної культури, екології, традиції, звичаї, жести, звички тощо [60].

Д. Катан виділяє наступні логічні рівні: довкілля (клімат, їжа, житло та ін.), поведінка (наприклад, привітання, прощання тощо), стратегії спілкування (включаючи невербальні елементи), суспільні цінності, вірування тощо [58].

М. Бейкер і А. Гуерера при цьому наголошують на неминучих втратах і навіть неможливості перекладу реалій іншими мовами [45; 55].

Супутнім завданням даного дослідження було вивчення мови роману «Клієнт», написаного сучасним американським письменником Джоном Грішемом [53] у жанрі «детективний трилер» з позиції відображення в ньому національно-культурної специфіки США. Подібний аналіз національно-маркованої лексики американського варіанта англійської мови дозволить розширити та збагатити вже наявні знання про дійсність сучасного американського суспільства.

Вибір роману «The Client» зумовлений лінгвістичною специфікою мови роману з точки зору приналежності до нового літературного жанру. Так, з одного боку, в ньому відображена специфіка судового та юридичного дискурсу, а з іншого – об'ємний опис повсякденного життя пересічних американців. Таким чином, лінгвістичний матеріал роману дає можливість виявити та вивчити особливості національно-культурних реалій широкої семантики в сучасному американському варіанті англійської мови.

Із роману вибрано 100 лексичних одиниць із національно-культурною семантикою, які аналізувалися методами кількісного та семантичного аналізу лінгвістичного матеріалу.

Розглянемо особливості реалій та можливі способи їх перекладу на матеріалі роману Джона Гришема «The Client» [53].

З тексту оригіналу роману відібрано і класифіковано реалії за чотирма групами, дотримуючись тематичної класифікації Г. Томахіна, яка спирається на семантичну складову лексичних одиниць, що містять національно-

культурну семантику [37; 38]: 1. етнографічні реалії – 39%; 2. суспільно-політичні реалії – 32%; 3. географічні реалії – 23%; 4. реалії духовного життя суспільства (мистецтво, культура, освіта, спорт) – 6%.

Розглянемо кожну групу більш детально.

1. Етнографічні реалії: 1. *Побут*: а) їжа та напої: *Cheeseburger, Sprite, Dr. Peppers, Jell-O, doughnuts* тощо; б) одяг та аксесуари: *Nikes, loafers, Rolex* тощо; в) назви магазинів кафе, ресторанів, розважальних центрів, готелів: *Randy's Oysters on Decatur, Domino's Pizza, Pizza Hut, Disney World, Grisanti's, Wal-Mart* тощо; г) назви марок сигарет: *Marlboros, Virginia Slims, Camels*; д) різні миючі засоби: *Ajax, Comet*; е) медикаменти, медичне обладнання, медичні співробітники: *Dalmane, codeine, Valium, Paramedics*; ж) канцелярське приладдя та обладнання: *the Bic pen, ROYAL PORTABLE*; з) кредитні картки: *Visa and Texaco*; 2. *Транспорт*: *Lincoln, Mustang, Jaguar, MAZDA RX-7, Pickups, Chevrolet* тощо; 3. *Етнічні об'єкти*: *GI Joe* [53; 13; 39].

2. Суспільно-політичні реалії:

1. *Органи та носії влади*: а) органи влади: *U. S. Government, Equal Employment Opportunity Commission, National Labor Relations Board, IRS, OSHA, U. S. House*; б) носії влади: *bailiff, U. S. marshal, Assistant U.S. Attorney, United States senator*. 2. *Суспільно-політичне життя*: а) політичні партії: *Republicans, Democrats*; б) юридичні установи: *Juvenile Court, Circuit Court, Shelby County Courthouse, Welfare Department, Juvenile Detention Center*; 3. *Військові реалії*: а) зброя: *38, 22 caliber Ruge*; 4. *Юридичні реалії*: *Attorney and Counselor-at-Law, Fifth Amendment, Miranda rights, Federal Witness Protection Program* тощо; 5. *Назви правоохоронних органів та їх представників, представників злочинного світу*: *the feds, the FBI, fibbies, Memphis PD, cops, Deputy director, 911, Mafia*; 6. *Назви державних установ, фірм, організацій, аеропортів*: *Tucker Wheel Estates, St. Peter's Charity Hospital, Grant's Clinic, Ark-Lon fixtures, Little Creek Baptist Church* тощо [53; 13; 39].

3. Географічні реалії: 1. *Назви штатів*: *California, Arkansas, Louisiana* тощо; 2. *Назви річок*: *Mississippi River*; 3. *Назви міст*: *Little Rock, New Orleans*,

Memphis, Vegas тощо; 4. Назви доріг, вулиць та районів міста: *Bourbon and Royal, Rubinstein Brothers, North, South, West streets* тощо [53; 13; 39].

4. Реалії духовного життя суспільства (мистецтво, культура, освіта, спорт): - 6%: 1. Кіно, музика, телебачення та ЗМІ: *Hill Street Blues, AT&T, Hogan's Heroes, Cheers, Perry Mason, Memphis Press, «The Godfather»* тощо; 2. Назви спортивних команд: *LSU TIGERS, Memphis State Tigers*; 3. Навчальні заклади: *Humes High School, Willow Road Elementary School*. 4. Антропоніми (імена відомих людей, літературних персонажів): *Clint Eastwood, Bryant Gumbel, Wizard of Oz, Donahue*; 5. Історичні події та міфологія: *Civil War, La-la land* [53; 13; 39].

Розглянемо варіації передачі реалій українською мовою більш докладно з точки зору еквівалентності та адекватності перекладу.

Так, прийоми *транскрипції та транслітерації* найчастіше застосовувалися перекладачем для передачі географічних об'єктів США та етнографічних реалій американського суспільства.

Наприклад: *California – Каліфорнія, Arkansas – Арканзас, Louisiana – Луїзіана, Alaska – Аляска, Colorado – Колорадо, Little Rock – Літтл-Рок, Memphis – Мемфіс, Washington – Вашингтон, Bogue Chitto – Бойз-Чітто, Sprite – «Спрайт», Virginia Slims – Вірджинія Слімз, Marlboros – Мальборо, Camels – Кемел, Lincoln – Лінкольн, Mustang – Мустанг, Jaguar – Ягуар* тощо [53; 13; 39].

Вибір даного способу перекладу цілком очевидний, оскільки американські географічні реалії не мають еквівалентів в українській культурі та для їх передачі використовуються традиційні прийоми транскрибування та транслітерування.

Що стосується лексики, що позначає реалії побуту американського суспільства, слід зазначити, що прийоми транскрипції і транслітерації цілком виправдані у низці прикладів, коли йдеться про переклад найменувань реалій, що прийшли в нашу країну з Америки протягом останніх 30 років. Так як зараз майже кожен у нашій країні знає, що таке Спрайт, Кока-Кола, Мальборо тощо,

а лексичні одиниці, їх що називають, міцно увійшли до складу української мови та освоєні її носіями, то для перекладача немає необхідності давати їх пояснення під час перекладу.

Однак при перекладі деяких лексичних одиниць вказаних семантичних груп у читача можуть виникнути складності, тому що не всі можуть знати, що *Мустанг та Ягуар* – це не тварини, а назви марок автомобілів, *Трейлер* – не коротка реклама фільму, а автомобіль, обладнаний для постійного в ньому проживання за типом невеликого будиночка. Мало хто знає, що *Перрі Мейсон* – персонаж серії романів американського письменника Ерла Гарднера, *Тріумф снітфайєр* – двомісний спортивний автомобіль з відкритим верхом [53; 13; 39; 62].

Очевидно, що при передачі подібних лексичних одиниць перекладачеві потрібно об'єднати транскрипцію та транслітерацію з прийомом опису або перекладацького коментаря, для більш повного розуміння тексту українським читачем.

Прийом калькування застосовувався перекладачем Т. Матцем під час передачі лексики, яка позначає географічні реалії: *New Orleans* – Новий Орлеан, *North, South, West streets* – Північна, Південна та Західна вулиці, *Main Street* – головна вулиця, *North Precinct* – Північна ділянка, *Capitol Hill* – Капітолійський пагорб; етнографічні реалії: *Chinese lunches* – китайські обіди; суспільно-політичні реалії: *Constitution of the United States of America* – Конституція Сполучених Штатів Америки, *Special Agent* – спеціальний агент, *Assistant Attorney* – помічник прокурора, *ego wall* – «Стіна марнославства» [53; 13; 39].

Визначимо, що при застосуванні калькування у деяких випадках під час перекладу губиться частина семантики лексичної одиниці. Так, *Chinese lunch* – це традиційний китайський обід з великим вибором страв на столі, коли кожен може вибрати собі їжу до смаку [62]. *Ego wall* – стенд на робочому місці, де розміщуються грамоти, нагороди, сертифікати тощо [62]. В останньому,

приклади використання кальки «Стіна марнославства» цілком припустимо, тому що далі з тексту роману стає зрозуміло про що хотів сказати письменник:

Whereas most lawyers allow themselves only one Ego Wall with pictures and plaques and awards and certificates for Rotary Club memberships, Roy had covered no less than three of his with framed photographs and yellow fill-in-the-blank attendance diplomas from a hundred judicial conferences. – У той час як більшість юристів дозволяють собі лише одну «Стіну марнославства» з фотографіями, табличками, нагородами та сертифікатами членства в клубі «Ротарі», Рой виставив щонайменше три своїх фотографії в рамках і жовті заповнені бланки дипломів про відвідування сотні судових конференцій [53; 13; 39].

Втрата повного значення лексичної одиниці при перекладі, звичайно, впливає на відображення в перекладі національно-культурної специфіки американського суспільства, проте дозволяє читачеві розуміти, про що йдеться в даному художньому творі і не перевантажує переклад роману додатковою інформацією, яка не така істотна для читача, оскільки основний сенс вже зрозумілий.

При передачі конотативної одиниці *downtown* може виникнути неточний переклад: реалія *Downtown Memphis* може бути перекладена буквально як «нижня частина Мемфісу». В американській культурі *downtown* – це позначення центральної частини або ділового центру міста. В даному випадку більш правильним є переклад «центр Мемфісу» [53; 13; 39].

У наведеному вище прикладі прийом калькування поєднується з прийомом транскрипції. Таке поєднання можна зустріти і в деяких інших випадках при передачі не тільки географічних, а й етнографічних реалій та реалій суспільно- політичного характеру: *Willow Road Elementary School* – початкова школа на Віллоу-роуд, *Pee-Wee's Big Adventure* – «Велика пригода Пі-Ві», *Hogan's Heroes* – «Герої Погана», *Radisson Hotel* – готель «Редіссон» тощо [53; 13; 39].

Прийом перекладу реалій з національно-культурним компонентом за допомогою *функціонального аналогу* використано при передачі українською мовою етнографічної та суспільно-політичної лексики, наприклад: *loafers* – туфлі, *Jell-O* – желе, *doughnuts* – плюшки, *candy bars* – шоколадки, *cobblers* – пироги, *nikes* – кросівки, *pickups* – вантажівки, *all-points bulletin* – національний розшук [53; 13; 39].

У зазначених прикладах використання функціонального аналогу дозволяє читачеві зрозуміти сенс тексту, проте тут також повністю або частково втрачається національно-культурна специфіка. Так, наприклад, *doughnuts* – це не пончик (круглий смажений у олії пиріжок з начинкою і без), традиційний для американської культури, а солодка здобна печена булочка, посипана цукровою пудрою або глазурована; *cobbler* – фруктовий пиріг з товстою верхньою кіркою, *pickup* – легка вантажівка з відкритим вантажним майданчиком, дуже популярна серед американців, *candy bar* – шоколадний батончик з начинкою [53; 13; 39].

Описовий переклад, перекладацький коментар. У ряді випадків перекладач може компенсувати відмінності української та американської культур, додаючи при перекладі невеликі пояснення тієї чи іншої реалії, що не тільки дає читачеві можливість зрозуміти, про що йдеться. Так, наприклад, додати слово «фільм» перед назвою відомих американських кінофільмів: «*Starsky and Hutch*» – фільм «Старські та Хатч», «*Escape from Alcatraz*» – фільм «Втеча з Алькатраса», що дозволяє читачеві зрозуміти, що йдеться, наприклад, не про книги чи пісні. Такий самий прийом може використовуватися і під час передачі деяких етнографічних реалій: *Swanson's frozen* – заморожена запіканка Свенсона, *Grolsch* – пиво Гролш, *Domino's* – піцерія «Доміно» тощо [53; 13; 39].

Опущення. Слід зазначити, що деякі конотативні лексичні одиниці можуть бути опущені в українському перекладі, так як вони можуть вважатися семантично надмірними. Подібне перекладацьке рішення цілком допустиме,

якщо причиною опущення є адаптація тексту, коли у тексті мови перекладу опускаються малозначущі реалії чи імена власні.

Розглянемо деякі приклади опущення реалій у перекладі роману «Клієнт». Такий прийом може використовуватися під час перекладу конотативних одиниць, що позначають географічні, етнографічні та суспільно-політичні реалії, наприклад, у такому реченні:

Why not? No crime. You're the FBI, remember. You boys run more wire than AT&T. – Чому б ні? У цьому немає жодного злочину. Згадайте, адже ви агенти ФБР. Ви самі постійно користуєтеся такими методами [53; 13; 39].

Слід пояснити, що *AT&T* – це американський транснаціональний телекомунікаційний конгломерат [62]. Так як компанія не є відомою в Україні, то і її назва не дасть потрібної інформації українському читачеві.

He was wearing a black-and-gold Saints cap Reggie had bought him at a Wal-Mart along with pair of jeans and two sweatshirts. – На ньому була чорна із золотом кепка, яку Реджі йому купила разом із джинсами та двома сорочками [53; 13; 39].

Торгова марка *Wal-Mart* є найбільшою у світі роздрібною торговою мережею. В Україні ця мережа не дуже відома, а значить і згадка незнайомої назви не передає потрібної інформації українському читачеві.

The cart between them was filled with Ajax, Comet, and twenty bottles of generic hospital supplies. – Візка, що розділяє їх, була заповнена різними миючими засобами. Внизу на піддоні лежали брудні ганчірки та шприци [53; 13; 39].

Ajax, Comet – назви побутових засобів для чищення з дезінфікуючими властивостями [62]. Ці назви не є інформативно важливими в тексті.

It was sex discrimination, wrongful discharge, harassment, the works. I think we threw in everything. Circuit Court. Yeah, that's it. Pull the file. Там було про дискримінацію за статевою ознакою, незаконним звільненням, знуцанні і таке інше. Ми тоді туди усі увімкнули. Знайшов? Витягни справу [53; 13; 39].

Circuit Court (Окружні суди) – судові системи в кількох юрисдикціях загального права [62]. Опусщення запобігає перевантаженню інформацією у тексті.

Слід зазначити, що мова сучасної американської художньої літератури демонструє великий пласт реалій, які представлено національно-маркованою лексикою. Отже, вивчення специфіки та варіантів перекладу представляє інтерес для лінгвістів, перекладачів та фахівців з міжкультурної комунікації.

Аналіз можливих прийомів перекладу реалій у романі «Клієнт» українською мовою показав, що перекладач може використовувати традиційні способи перекладу, а саме: транскрипцію та транслітерацію, калькування, описовий переклад, переклад із використанням функціонального аналогу та опусщення.

Висновки до другого розділу

1. Проаналізовано релігійні реалії на основі порівняння текстів історичного детективного роману Умберто Еко «Ім'я троянди» і інтелектуального детективного роману «Ангели і Демони» Дена Брауна та переклади цих романів українською мовою О. Бойченко.

Встановлено, що релігійні реалії в обох творах передають культурно-історичний контекст, створюють автентичність, відображають стиль мислення персонажів і виконують символічну функцію. Такі реалії можуть спричинити труднощі у сприйнятті читачем. Багато реалій – це терміни, характерні для середньовічного життя, латинські фрази, які не мають прямого пояснення у тексті, і сучасний читач може не знати їхнього точного значення.

Порівняльний аналіз перекладів свідчить, що перекладачі не вдаються до коментування таких реалій, частіше застосовуючи калькування або транскрибування.

Розуміння таких реалій також утруднює відсутність еквівалентів в українській мові та розбіжності католицької та православної релігій. Багато

реалій, які пов'язані з теологічними суперечками, відображають історичну специфіку і вимагають знань про середньовічні дискусії, що робить текст складним для сприйняття пересічним читачем. Крім того, ці реалії мають багато нашарувань і визначають тогочасні концепції знань, конфлікт між наукою та релігією.

2. Досліджено реалії у романі Агати Крісті «Десять негрят» та визначено особливості їх перекладу. Основними способами перекладу реалій встановлено: транскрипція, транслітерація, уподібнюючий переклад та заміна реалій англійського тексту реаліями, що максимально наближені за значенням в українській мові.

3. Розглянуто реалії національно-культурного простору США у романі Дж. Грішема «Клієнт». Досліджено, що основними способами перекладу реалій у цьому романі є: транскрипція та транслітерація, функціональний аналог, калькування, додавання та опущення.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота мала на меті проаналізувати способи передачі англійських національно-історичних реалій українською мовою, визначити прийоми їх перекладу в англійських детективах, що дозволяє максимально точно передати їх лінгвокультурологічне значення.

При виконанні завдань кваліфікаційної роботи ми дійшли наступних висновків:

1. Проаналізовано теоретичні дослідження з проблеми встановлення сутності та класифікації реалій.

Реалії є унікальними, специфічними для певної країни та її культури. Вони мають національно-культурну маркованість. Науковці трактують понятті «реалія» дуже широко, включаючи до його змісту «безеквівалентну лексику», «унікальні національно-специфічні лексичні одиниці – «екзотизми», «локалізми», «етнографізми», «варваризми», «лакуни», «ксенізми». В українському перекладознавстві термін «реалія» вперше використовував О. Кундзіч.

За основу тлумачення «реалії» взято визначення Р. Зорівчак, яка розуміє під реалією моно- та полісемантичні одиниці, за значеннями яких традиційно закріплено комплекс етнокультурної інформації, що є чужою для дійсності мови реципієнта. Реалії є змінними та відносними категоріями. Обсяг реалій постійно змінюється відповідно до словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної та духовної культури, від інтенсивності культурних контактів відповідних культур. Культурна інформація реалій є етнокультурною. Виникнення реалій обумовлено суспільною необхідністю та позамовними чинниками. Тобто, реалії належать до диференційних мовних одиниць [21, с.40-58].

Остаточна термінологічна невизначеність реалій призвела до різновиду їх класифікацій.

Узагальненою класифікацією реалій є розподіл їх за ознаками: предметний, місцевий, синхронічний або діахронічний.

В окрему групу виділяють конотативні реалії, які знаходять своє матеріалізоване вираження у компонентах значень слів, у відтінках значень слів, в емоційно-експресивних зворотах, у внутрішній формі слова, виявляючи інформаційні розбіжності понятійно подібних слів у порівнюваних мовах. Конотативні реалії поділяються на символи та фольклорні, історичні, літературні, книжкові алюзії афористичного рівня.

При зіставленні мов і культур виділяють інореалії та іноформи.

Загальноприйнятою є наступна класифікація реалій: етнографічні реалії; географічні реалії; реалії, які характеризують флору і фауну, природні ресурси та особливості їх засвоєння; загальнополітичні реалії; реалії системи освіти, релігії і культури; реалії, що пов'язані з літературою, засобами масової інформації, образотворчим і музичним мистецтвом.

2. На основі проаналізованих теоретичних джерел встановлено способи передачі реалій у перекладі. Основними способами передачі реалій вважаються: транслітерація: повна чи часткова; створення нового слова; приблизний переклад; транскрипція; гіпонімічний, або узагальнено-приблизний переклад; описовий (дескриптивний переклад); стилістичні скорочення; компенсація.

Виділено чотири основні типи прийомів передачі реалій: прийоми механічної передачі; прийоми створення нового слова; роз'яснювальні прийоми; прийоми уподібнення; опущення.

Отже, передача реалій є досить складним процесом, який вимагає від перекладача не тільки знань основних методів та способів перекладу, а й додаткових знань про духовну і матеріальну культуру, національні та історичні особливості народу, вміння визначати етимологію слів, щоб правильно і точно передавати їх у цільовій мові.

3. Схарактеризовано особливості перекладу реалій у текстах детективного жанру.

Класичні детективи англomовних авторів, таких як А. Крісті, А. Конан Дойл, часто містять культурні та лексичні особливості, які тісно пов'язані з британською чи американською реальністю. Перекладач стикається з необхідністю передати не лише зміст тексту, а й зберегти атмосферу та локальні особливості, які можуть бути незнайомі читачеві іншої культури.

Сучасні детективи Р. Рендела, П. Джеймса можуть включати більш глобалізовані реалії, але, незважаючи на це, залишаються відданими місцевим особливостям. Вони можуть стосуватися реальних подій, соціальних проблем чи кримінальної ситуації, характерних для певного часу та місця, що також накладає відбиток на мову та стиль перекладу.

Кримінальні трилери та юридичні детективи, наприклад, романи Джона Грішема, часто містять юридичні чи поліцейські реалії, такі як терміни судової системи, правозахисні інститути, звичаї та методи роботи поліції. Це потребує точного перекладу термінології та збереження юридичної специфіки.

Складність відтворення цих культурно-маркованих одиниць в детективному оповіданні визначається не тільки відсутністю в мові перекладу прямої відповідності, а й специфікою детективного жанру, які обмежують вибір прийомів для передачі значення реалії, її національної та історичної конотації. Така обставина вимагає від перекладачів вміння передавати реалії найбільш оптимальними засобами. Використання культурологічного коментування та прагматичної адаптації може здійснюватися як відповідно до принципу доместикації, так і відповідно до принципу форенізації.

4. На основі порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу проаналізовано способи відтворення реалій у британських та американських детективах.

Проаналізовано 225 одиниць національно-історичних реалій, відібраних методом суцільної вибірки з текстів романів: Умберто Еко «Ім'я троянди», «Ангели і Демони» Дена Брауна (переклад О. Бойченко), Агати Крісті «Десять негрят» (переклад В. Хазіна) та Дж. Грішема «Клієнт» (переклад Т. Матц).

По-перше проаналізовано способи передачі релігійних реалій в історичних детективах Умберто Еко «Ім'я троянди» та «Ангели і Демони» Дена Брауна. Обидва романи перекладено О. Бойченко.

Реалії в романі У. Еко «Ім'я троянди» виконують важливу функцію у створенні автентичної атмосфери Середньовіччя. Їхнє застосування сприяє зануренню читача в історичний контекст, відображає світогляд тогочасних людей та слугує засобом глибшої комунікації між автором і читачем.

Автор використовує в романі реалії як літературний засіб. Вони передають культурно-історичний контекст часу. Такі реалії пов'язані з монастирським життям, теологічними і філософськими дискусіями, середньовічною освітою. Створенню автентичності сприяє застосування латинських фраз, термінів католицького життя, опис архітектурних особливостей монастирів.

Реалії в романі Д. Брауна відображають релігійні концепції, мислення персонажів, виконують символічну функцію, несуть глибокий філософський зміст. Релігійні реалії християнського світу відображено через метафори – віру, як символ єднання, шлях, Бога, як прагнення знання, Біблію, як містичну книгу, в якій є ключ до розгадки світу. Такі реалії визначають не лише певні артефакти, а й натякають на тогочасні концепції знання, збереження істини та боротьбу між вірою та розумом, відображають теми конфлікту між наукою і релігією, а також важливість історії та культури.

Встановлено найпоширеніші способи перекладу релігійних реалій: калькування (52%), транслітерація (36%) та уподібнюючий переклад (11%). Це пояснюється перевантаженістю тексту виразами з латини. Перекладач майже не вдавався до коментування реалій релігії, що вимагає від читача певної інтелектуальної обізнаності і робить складним сприйняття такого тексту.

По-друге проаналізовано переклад соціокультурних реалій у романі Агати Крісті «Десять негрів» та його переклад В. Хазіним.

У цьому романі міститься безліч реалій, що змушує перекладача застосовувати численні перекладацькі трансформації, щоб максимально

передати всі тонкощі роману для українських читачів. Проаналізовано наступні групи реалій: побутові, реалії світу природи, реалії державно-адміністративного устрою та суспільного життя, ономастичні реалії, національні реалії, реалії-фразеологізми. Виявлено такі основні способи перекладу як транслітерація, калькування, напівкалькування, лексичний еквівалент, уподібнюючий переклад.

З лексико-граматичних трансформацій перекладачем рідко використовувався антонімічний переклад (1,2% серед усіх трансформацій, згаданих у дослідженні) та компенсація (1,7%). Описовий переклад теж не виявився популярним (1,2%). Найчастішими трансформаціями виявилися опущення (14%) і модуляція (12,8%). Часте вживання опущення під час перекладу можна пояснити тим, що А. Крісті приділяє особливе увагу до деталей, які перекладач міг дозволити собі опустити. Як не дивно, трансформація додавання – також складає значиму частину, а саме 8,7% усіх трансформацій. Також багато разів застосовувалася різні перестановки (7%) та заміни, особливо заміни члена речення та частин мови (3%). Пояснюється це нормами української мови, але в деяких випадках автор перекладу хотів додати експресії, яка, на його думку, мабуть, була необхідна. Одна з найчастіших трансформацій – конкретизація (9,3%), проте генералізація вживається у кілька разів менше (3,5%).

По-третє, проаналізовано переклад реалій національно-культурного простору США у романі Дж. Грішема «Клієнт» (переклад Т. Матц).

Реалії цього роману відображають специфіку судового та юридичного дискурсу та описують повсякденне життя пересічних американців. Лінгвістичний матеріал роману дає можливість виявити та вивчити особливості національно-культурних реалій широкої семантики в сучасному американському варіанті англійської мови.

З тексту оригіналу роману відібрано і класифіковано реалії за чотирма групами, що містять національно-культурну семантику: етнографічні реалії –

39%; суспільно-політичні реалії – 32%; географічні реалії – 23%; реалії духовного життя суспільства (мистецтво, культура, освіта, спорт) – 6%.

Встановлено, що прийоми транскрипції, транслітерації, калькування найчастіше застосовувалися перекладачем для передачі географічних об'єктів США та етнографічних реалій американського суспільства. Зауважимо, що у деяких випадках застосування таких способів перекладу призводить до того, що під час перекладу губиться частина семантики лексичних одиниць. Нерідко втрата повного значення лексичної одиниці при перекладі, звичайно, впливає на відображення в перекладі національно-культурної специфіки американського суспільства, проте дозволяє читачеві розуміти, про що йдеться в даному художньому творі і не перевантажує переклад роману додатковою інформацією, яка не така істотна для читача, оскільки основний сенс зрозумілий.

В результаті проведеного дослідження методів перекладу реалій виявлено, що за частотністю застосування транскрипція та транслітерація становлять 28%, переклади з використанням функціонального аналогу становлять 32 %, калькування – 20 %, додавання – 15 %, та опущення – 5 %.

Отже, перекладацький аналіз національно-культурних реалій у текстах детективного жанру свідчить, що трансляція національно-культурного простору через передачу реалій представляє значні складності при перекладі художньої літератури. Тому особливу увагу слід приділяти роботі над такими лексичними одиницями, як фонові знання, які ще не сформовано в іншомовного читача.

В кожному конкретному випадку перекладачу потрібно вдаватися до використання комбінованих способів перекладу з урахуванням володіння українським читачем фоновими знаннями. Це дозволить уникнути можливих втрат у семантиці та стилістиці, а також створити адекватний для читача переклад, забезпечивши його еквівалентність.

SUMMARY

The qualification work aimed to analyze the difficulties of transferring English national-historical realities into Ukrainian, to determine the techniques and methods of their translation in English detective stories, which allows to convey their linguo-cultural meaning as accurately as possible.

When performing the tasks of the qualification work, we came to the following conclusions:

1. Theoretical studies on the problem of establishing the essence and classification of realities were analyzed.

Realities are unique, specific to a certain country and its culture. They have a national-cultural marking. Scientists interpret the concept of "reality" very broadly, including in its content "non-equivalent vocabulary", "unique national-specific lexical units - "exoticisms", "localisms", "ethnographisms", "barbarisms", "lacunae", "xenisms". In Ukrainian translation studies, the term "reality" was first used by O. Kundzich.

The definition of "realia", we used in our work, is based on the definition of R. Zorivchak, who understands "realia" as mono- and polysemantic units, the meanings of which are traditionally assigned to a complex of ethnocultural information that is alien to the reality of the recipient language. Realia is variable and relative category. The volume of realities is constantly changing in accordance with the vocabulary of the target language, the features of material and spiritual culture, and the intensity of cultural contacts of the respective cultures. The cultural information of realities is ethnocultural. The emergence of realities is due to social necessity and extralinguistic factors. That is, realities belong to differential language units.

The terminological uncertainty of realities has led to a variety of their classifications.

A generalized classification of realities is their division according to the following features: subject, local, synchronic or diachronic, including translational.

A separate group includes connotative realities that find their materialized expression in the components of word meanings, in shades of word meanings, in emotionally expressive turns, in the internal form of the word, revealing informational differences of conceptually similar words in the compared languages. Connotative realities are divided into symbols and folklore, historical, literary, bookish allusions of the aphoristic level.

The following classification of realities is generally accepted: ethnographic realities, geographical realities, realities that characterize flora and fauna, natural resources and features of their assimilation, general political realities, realities of the education system, religion and culture, realities related to literature, mass media, fine and musical arts.

2. Based on the analyzed theoretical sources, the methods of transmitting realities in translation are established. The main methods of translating realities are: full or partial transliteration; creation of a new word; approximate translation; transcription; hyponymic, or generalized-approximate translation; descriptive translation; stylistic abbreviations; compensation.

Four main types of methods of transmitting realities are distinguished: methods of mechanical translation; methods of creating a new word; explanatory methods; methods of preference; omission.

Thus, the transmission of realities is a rather complex process that requires the translator should have not only knowledge of the basic methods and methods of translation, but also additional knowledge about the spiritual and material culture, national and historical characteristics of the people, the ability to determine the etymology of words in order to correctly and accurately translate them into the target language.

3. The features of the translation of realities in detective genre texts are characterized.

Classic detective stories by English-language authors such as A. Christie and A. Conan Doyle often contain cultural and lexical features that are closely related to British or American reality. The translator is faced with the need to convey not only the content of the text, but also to preserve the atmosphere and local features that may be unfamiliar to a reader from another culture.

Modern detective stories by R. Randall and P. James may include more globalized realities, but, despite this, remain committed to local features. They may relate to real events, social problems or criminal situations' characteristic of a particular time and place, which also leave an imprint on the language and style of translation.

Criminal thrillers and legal detective stories, for example, by John Grisham, often contain legal or police realities, such as terms of the judicial system, human rights institutions, customs and methods of police work. This requires accurate translation of terminology and preservation of legal specifics.

The complexity of reproducing these culturally marked units in a detective story is determined not only by the lack of direct correspondence in the language of translation, but also by the specifics of the detective genre, which limits the choice of techniques for conveying the meaning of reality, its national and historical connotation. This circumstance requires translators to be able to convey realities by the most optimal means. The use of cultural commentary and pragmatic adaptation can be carried out both in accordance with the principle of domestication, and according to the principle of foreignization.

4. Based on a comparative analysis of the original and translated texts, the methods of reproducing realities in British and American detective stories were analyzed.

225 units of national-historical realities were analyzed, selected by the method of sampling from the texts of the novels: Umberto Eco's "The Name of the Rose", "Angels and Demons" by Dan Brown (translated by O. Boychenko), Agatha Christie's "Ten Little Negroes" (translated by V. Khazin) and J. Grisham's "The Client".

First, the methods of translating religious realities in the historical detective novel of Umberto Eco's "The Name of the Rose", "Angels and Demons" by Dan Brown were analyzed. Both novels were translated by O. Boychenko.

The realities in U. Eco's novel "The Name of the Rose" perform an important function in creating an authentic atmosphere of the Middle Ages. Their use helps immerse the reader in the historical context, reflects the worldview of the people of that time, and serves as means of deeper communication between the author and the reader.

The author uses realities in the novel as a literary device. They convey the cultural and historical context of the time. Such realities are associated with monastic life, theological and philosophical discussions, and medieval education. The creation of authenticity is facilitated by the use of Latin phrases, terms of Catholic life, and descriptions of the architectural features of monasteries.

The realities in D. Brown's novel reflect religious concepts, the thinking of the characters, perform a symbolic function, and carry a deep philosophical meaning. The religious realities of the Christian world are reflected through metaphors – faith as a symbol of unity, the path, God as the pursuit of knowledge, the Bible as a mystical book that contains the key to the world. Such realities define not only certain artifacts, but also hint at the contemporary concepts of knowledge, the preservation of truth and the struggle between faith and reason, reflect the themes of the conflict between science and religion, as well as the importance of history and culture.

The most common ways of translating religious realities have been established: calque (52%), transliteration (36%) and adaptive translation (11%). This is explained by the overload of the text with expressions from Latin. The translator almost did not resort to commenting on the realities of religion, which requires a certain intellectual awareness from the reader/

Secondly, the translation of socio-cultural realities in Agatha Christie's novel "Ten Negroes" and its translation by V. Khazin are analyzed.

This novel contains a multitude of realities, which force the translator to apply numerous translation transformations in order to maximally convey all the subtleties of the novel for Ukrainian readers. The following groups of realities were analyzed: everyday realities, realities of the natural world, realities of the state-administrative system and social life, onomastic realities, national realities, realities-phraseologisms. The following main methods of translation were identified: transliteration, calque, semi-calque, lexical equivalent, assimilating translation. Of the lexical-grammatical transformations, the translator rarely used antonymic translation (1.2% of all transformations mentioned in the study) and compensation (1.7%), descriptive translation was also not popular (1.2%). The most frequent transformations were omission (14%) and modulation. (12.8%). The frequent use of omission during translation can be explained by the fact that A. Christie pays special attention to details that the translator could afford to omit. Oddly enough, the transformation of addition also makes up a significant part, namely 8.7% of all transformations. Also, various permutations (7%) and substitutions were used many times, especially the substitution of a member of a sentence and parts of speech (3%). This is explained by the norms of the Ukrainian language, but in some cases the author of the translation wanted to add expression, which, in his opinion, was probably necessary. One of the most frequent transformations is concretization (9.3%), but generalization is used several times less (3.5%).

Thirdly, the translation of the realities of the national and cultural space of the USA in the novel by J. Grisham "The Client" is analyzed.

The realities of this novel reflect the specifics of judicial and legal discourse and describe the everyday life of ordinary Americans. The linguistic material of the novel makes it possible to identify and study the features of national and cultural realities of broad semantics in the modern American version of the English language.

From the text of the original novel, realities were selected and classified into four groups containing national and cultural semantics: ethnographic realities – 39%; socio-political realities – 32%; geographical realities – 23%; realities of the spiritual life of society (art, culture, education, sports) – 6%.

It was established that the methods of transcription and transliteration were most often used by the translator to convey geographical objects of the USA and ethnographic realities of American society. It should be noted that in some cases, the use of such methods leads to the fact that part of the semantics of lexical units is lost during translation. Often, the loss of the full meaning of a lexical unit during translation, of course, affects the reflection of the national and cultural specificity of the American society, but allows the reader to understand what is being said in this work of art and does not overload the translation of the novel with additional information that is not so essential for the reader, since the main meaning is already clear.

As a result of the study of methods for translating realities, it was found that the frequency of use of transcription and transliteration is 30%, translations using a functional analogue are 30%, tracing - 20%, addition - 15%, and omission - 5%.

Thus, the translation analysis of national-cultural realities in detective genre texts shows that the translation of national-cultural space through the transfer of realities presents significant difficulties in the translation of fiction. Therefore, special attention should be paid to work on such lexical units as background knowledge, which has not yet been formed in a foreign-language reader.

In each specific case, the translator needs to resort to the use of combined translation methods, taking into account the background knowledge of the Ukrainian reader. This will avoid possible losses in semantics and stylistics, as well as create an adequate translation for the reader, ensuring its equivalence.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева М. Л. До проблеми типології прийомів передачі реалій. Вісник ПДЛУ, 2009. № 1. С. 14-18.
2. Алексеева І. С. Вступ до перекладознавства: навч. посібник. Харків, 2004.
3. Бархударов Л.С. Мова та переклад. Питання загальної теорії перекладу. Київ: Міжнародні відносини, 1975.
4. Браун Д. Код до Вінчі. / Пер. з англійської А. Кам'янець. Видавництво КСД, 2006.
5. Браун Д. Ангели і демони / Переклад з англійської О. Бойченка. Київ: Твердиня, 2005.
6. Вежбицька О. Розуміння культур через посередництво ключових слів // Вежбицька А. Семантичні універсалиї та опис мов. К., 1999. С. 263-305.
7. Ван Дайн З. Як зробити детектив. Одеса.: Веселка, 1999.
8. Влахов С. , Флорін С. Неперекладне у перекладі. 2-ге вид., Випр. та дод. К.: Вищ. шк., 1986. 346 с.
9. Воскобійник Г. Д. Лінгвофілософські основи загальної когнітивної теорії перекладу. ХДУ, 2004.
10. Гудій К. Типологія прийомів передачі культурно-специфічних слів. Вісник ВДУ. Серія: лінгвістика та міжкультурна комунікація. 2012. № 2. С. 180-184
11. Гавриленко А.В. Мовні реалії та проблема перекладу. Філологічні трактати: Науковий журнал. 2011. № 3. С. 74–78.
12. Гарбовський М. Теорія перекладу: підручник. Харків, 2004.
13. Грішем Дж. Фірма. Видавництво Жупанського, 2008.
14. Грон Ю. Проблеми перекладу реалій як одиниць безеквівалентної лексики в детективному жанрі. Language: Codification, Competence, Communication. 2021. 1(4). С.56-63.

15. Демченко Н. О. Особливості передачі реалій при перекладі на українську мову оповідання Артура Конан Дойла „Scandal in Bohemia”. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки. 2018. № 7 (321). С. 102-110.
16. Джеймс П. Мертві завтра. Клуб сімейного дозвілля, 2012.
17. Джеймс П. Час мертвих. Клуб сімейного дозвілля, 2015.
18. Дойл Конан. Собака Баскервілів. Клуб сімейного дозвілля, 2017.
19. Дьяконова Н. А. Функціональні домінанти тексту як фактор вибору стратегії перекладу. К., 2004. 185 с.
20. Еко У. Ім'я троянди / Переклад з італійської О. Бойченка. Київ: Твердиня, 2005.
21. Зорівчак Р. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів: Видавництво при ЛДУ, 1989.
22. Калмазова Н., Дегтярьова О., Кузнєцова Ю. Національно-культурні особливості та стратегії перекладу назв детективних американських фільмів. Філологічні науки, 2022. № 204. С. 221-230.
23. Касимбекова А. О внутрішньомовному перекладі в умовах полікультурності і діяхронії. Вісник МГОУ. Серія: Лінгвістика, 2019. № 2. С. 117-127.
24. Комісарів В. Теорія перекладу. Київ: Вищ. шк., 1990.
25. Коптілов В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ: Видавництво Київського університету, 1971.
26. Коршунова О. Степанова Ю. Особливості перекладу реалій в англійській літературі (на прикладі роману А. Крісті «Десять негрят»). Філологічні науки. Питання теорії та практики. 2020. Т. 13. Вип 4. С. 155-159.
27. Котеленець Н. Особливості передачі українських реалій у сучасній англomовній прозі. Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. 2011. № 1. С. 71–77.

- 28.Крісті А. Вбивство в Східному експресі. Клуб сімейного дозвілля, 2017.
- 29.Крісті А. Таємниця Індіанського острова / І не залишилося жодного/ Десять негрят / Переклад В. Хазіна. URL:<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3420> (дата звернення: 25.03.2025)
- 30.Лелека Т.О. The features of culture-bound words translating. Наукові записки. Випуск 3. Серія: Філологічні науки. С. 72-77.
- 31.Макарова Л.Л. Комунікативно-прагматичні аспекти художнього перекладу. М., 2006.
- 32.Паршін А. Теорія та практика перекладу. К, 2000.
- 33.Петрушова Н.В., Кравченко В.Л., Петрович О.С. Особливості перекладу британських реалій оповідання А.К. Дойла «Скандал у Богемії» українською мовою. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2021. Випуск 93. С. 43-54.
- 34.Ребрій О. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012.
- 35.Рендел Рут. Мертві води. Книги ХХІ століття, 2007.
- 36.Сдобніков В., Петрова О. Теорія перекладу. М: АСТ: Схід-Захід, 2006.
- 37.Томахін Г. Реалії-американізми. Посібник з країнознавства: Навч. посібник для ін-тів та фак. іностр. яз. Київ.: Вищ. шк., 1988.
- 38.Томахін Г. Безеквівалентна лексика (реалії) як джерело країнознавчої інформації. Київ. 1984.
- 39.Трегубова Ю.А. Національно-маркована лексика у сучасній американській художній літературі. Науковий результат. Питання теоретичної та прикладної лінгвістики. 2020. Т.6. №1. С. 108-118.
- 40.Філістова Н., Шагалієва Л. Лінгвістичні особливості перекладу побутових реалій. Філілогічні науки, 2019. С. 171-176.
- 41.Фененко Н. Мова реалій та реалії мови / за ред. А. А. Кретьова. Київ: ВГУ, 2001. 139 с.

- 42.Фролова І., Кабірі М., Котляров Д. Реальні та оптимальні методи відтворення реалій у перекладі. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2019. Випуск 1. С. 235-241.
- 43.Чередніченко О., Коваль Я. Теорія та практика перекладу. Французька мова: навч. посібник. К. : Либідь, 1991.
- 44.Швейцер А. Д. Теорія перекладу: статус, проблема ми, аспекти. К.: Наука, 1988.
- 45.Baker Mona. In other words. A coursebook on translation. London: Routledge, 1992.
- 46.Bödeker B. Terms of Material Culture in Jack London's The Call of the Wild and its Translation // Interculturality and the Historical Study of the Literary Translation. Berlin: Erich Schmidt, 1991. S. 64–70.
- 47.Brown D. Angels and Demons. Penguin Random House, 2009.
- 48.Christi Agatha. And then were none. Harper Collns Publisher, 2021.
- 49.Christie Agatha. Murder on the Orient Express. Harper Collins, 2020.
- 50.Doyle Conan. The Hound of the Baskervilles. Фоліо, 2014.
- 51.Eco U. The Name of the Rose. London: Harvill Secker, 2004.
- 52.Grisham John. The Firm. Vintage, 2011.
- 53.Grisham J. The Client. Pinguin, 2010.
- 54.Garcia I.M. Culturally marked translation units: A dynamic classificatory proposal for translation purposes. Hermes, 2018, Issue 58, 193-213.
- 55.Guerrera A. F. Translating culture: problems, strategies and practical realities. Art and Subversion. 12/2012 - LT.1. No. 1- Year 3.
- 56.James Peter. Dead Man's Time. Pan Macmillan, 2017.
- 57.James Peter. Dead Tomorrow. Pan Macmillan, 2010.
- 58.Katan David. Translating Cultures. An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators. Manchester: St. Jerome, 1999.
- 59.Negro Alousque, I. Cultural domains: translation problems. Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas. 2010. V. 4.

60. Newmark P. A Textbook of Translation. London/New York: Prentice Hall, 1988.
61. Olalla-Soler, C. Using translation strategies to solve cultural translation problems. Differences between students and professional translators. Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice, 2019.
62. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/?tl=true> (дата звернення: 25.03.2025)
63. Rendell Ruth. The Water's Lovely. Penguin Books, 2020.
64. Robinson D. Becoming a Translator. An Accelerated Course. London: Routledge, 1997.

ДОДАТКИ

Приклади передачі реалій з роману А. Крісті «Десять негрят» (переклад В. Хазіна)

№	Реалія	Значення	Спосіб перекладу
1	Pillar-box	Поштова скринька (стоячий ящик для листів у формі тумби)	Перифрастичний (описовий переклад), експлікація
2	Angel cake	Торт із кремом із кокосових горіхів	Перифрастичний (описовий переклад), експлікація
3	Pigeon-holes	Відділення для паперів	Перифрастичний (описовий переклад), експлікація
4	Norfolk jacket	Чоловіча мисливська куртка з широкими кишенями, що з'явилася в Англії в ХІХ ст., яка названу так на честь свого творця — лорда Норфолка	Перифрастичний (описовий переклад), експлікація
5	Flannels	штани з легкої вовняної фланелі	Перифрастичний (описовий переклад), експлікація
6	Worsted hose	вовняні панчохи грубої ручної в'язки	Перифрастичний (описовий переклад), експлікація
7	Cottage	дом	Генералізація
8	Boudoir cap	Капелюх (вид жіночого капелюха, популярний в англомовному середовищі початку ХХ ст.)	Генералізація
9	Shovel hat	Широкополий капелюх (вид капелюха, який носило в минулому духовенство Англійської церкви, що представляє собою крилатий чорний фетровий капелюх із загнутими краями)	Генералізація
10	Pennies	гроші	Гіперонімічна заміна

11	Porringer	Миска (посуд, призначений спеціально для подачі каші)	Гіпо-гіперонімічний переклад
12	Eno ' s	Крушина (засіб від болю у шлунку)	Контекстуальна заміна
13	Pageant	Маскарад(дійство, що зазвичай проводилося на свіжому повітрі людьми в історичних костюмах, що розігрують сцени з подій минулого)	Контекстуальна заміна
14	Urn	Чайник (великий металевий контейнер з кришкою циліндричної форми, який використовується для зберігання та підтримки температури великого обсягу чаю чи кави, тобто великий чайник чи кавник з підігрівом)	Генералізація
15	Leap-frog	Чехарда (гра з перестрибування один одного)	Уподібнення
16	Ducks and drakes	Гра в камінці (Тип розважального заняття, суть якого зводиться до метання дрібних плоских каменів у водойму зі спокійним протягом таким чином, щоб вони кілька разів відскочили від водної поверхні, перш ніж піти на дно)	Уподібнення

17	Snap and Happy Families	Гра в підкидного дурня (популярна карткова гра)	Уподібнення
18	Hares and Hounds	Гра в «зайців та собак»	Калькування
	Crumpets	Булочка (невеликий плоский пористий коржик, що традиційно подається з вершковим маслом у гарячому вигляді)	Уподібнення
19	Jig	Джиг (танець)	Транскрибування
20	Lambert Walk	Ламберт-уок (вулиця, що йде від Сейнт-Джеймського палацу)	Транскрибування
21	Hokey-cokey	танець	Транскрибування
22	Hillman Minx	Хілман-мінкс (марка автомобіля)	Транслітерація
23	Sunny Jim	Сонячний Джим (прізвисько прем'єр міністра)	Калькування
24	Derby	Епсомське дербі	Описовий переклад
25	Investiture	Церемонія нагородження - інвестітур	Описовий переклад
26	Game of sardines	Гра в «сардинки» (різновид хованок: одна людина ховається, а решта, знайшовши її, повинні вставати поруч, тим самим все більше видаючи укриття іншим)	Описовий переклад
27	Glass of half and half	Склянка пива, розбавлена на половину елем	Описовий переклад
28	Plumber's smoke	Димова шашка, яка використовується для перевірки водогонів і підпалюється з обох боків	Описовий переклад

29	Shabby dressed men	Гультіпаки	Функціональний аналог
30	Loafing men	Гультіпаки	Функціональний аналог
31	Loungers	Голодранці	Функціональний аналог
32	Ulster	Пальто	Гіперонімічний переклад
33	Flock-coat	Сюртук	Функціональний аналог
34	Arc-and-compass breastpin	Шпилька на краватку у формі дуги та кола	Описовий переклад
35	Pawnbroker business	Каса позики	Функціональний аналог
36	Blotting-paper	Папір, що використовується для промокання чорнил	Функціональний аналог
37	Premises	Контора	Контекстуальний переклад
38	Hansom	кеб	Функціональний переклад
40	Pawnbroker	Лихвар	Функціональний аналог
41	garret	Мансарда	Функціональний переклад
42	Confirmed bachelor	Підстаркуватий парубок	Описовий переклад
43	Berserk	Берсекер (лютий, оскажений)	Синонімічна заміна розвитком значення
44	IOU'S	Боргова розписка (I owe you)	Аналогова заміна
45	Under the fedora	Бути під ковпаком (бути під наглядом поліції)	Контекстуальна заміна

Переклади передачі реалій національно-культурного простору США у романі Дж. Грішема «Клієнт» (переклад Т. Матц)

№	Реалія	Значення	Спосіб перекладу
1	Commonwealth	Канада	Контекстуальний переклад (аналог)
2	dude	Ранчо, яке перетворено на пансіон для заможних мешканців	Контекстуальний переклад (аналог)
3	Gettysburg Address	Промова Абрахама Лінкольна у 1863 році, яка визначає	Описовий переклад

		американську демократію	
4	Anti-Trust Laws	Антитрастове законодавство, яке використовується не проти монополій, а проти профспілок	Описовий переклад
5	Connecticut Yankee	найспритніший з усіх американців	Функціональна заміна
6	Coroner	Слідчий, який веде розслідування	Функціональний аналог
7	Free-way	Символічний образ Лос-Анджелеса	
8	Filibuster	Пусты розмови	Контекстуальний аналог
9	Sons of Liberty	Сини Свободи (масова організація, що об'єднувала представників різних верств населення, головне знаряддя колоністів як у боротьбі звільнення від тиранії монополії, і за демократизацію політичного життя колоніях. З'явившись у східному Коннектикуті, "Сини свободи" швидко поширилися в Массачусетсі та Нью-Йорку і до кінця 1765 року. координували майже всі виступи колоністів)	Калькування
10	Ban Franklin	Олівець	Функціональна заміна/ Гіпо-гіперонімічний переклад
11	Lincoln	Тканина	Функціональна заміна/ Гіпо-гіперонімічний переклад

12	Robert Burns	Сигари	Функціональна заміна/ Гіпо-гіперонімічний переклад
13	Martha Washington	Косметичні вироби	Функціональна заміна/ Гіпо-гіперонімічний переклад
14	Koole	Ментолові сигарети	Функціональна заміна/ Гіпо-гіперонімічний переклад
15	Endurance	Масляні фарби	Функціональна заміна/ Гіпо-гіперонімічний переклад
16	White and blue long underwear	Червоний, білий, блакитний (символи американського прапору)	Калькування
17	Yellow ribbons	Жовта стрічка (символ американських заручників в Ірані)	Калькування
18	Log-cabin president	Президент із народу	Функціональна заміна
19	Efficiency	Однокімнатна квартира (студія)	Функціональний аналог
20	Airwayte	Готель біля летовища	Функціональний аналог
21	American plan hotel	Готель з повним пансіоном	Функціональний аналог
22	Bargain basement	Підвальне приміщення магазину, де товари, які користуються попитом продаються із знижкою	Описовий переклад
23	speakeasy	Місце, де нелегально продають алкогольні напої	Описовий переклад
24	Pullman car	Спальний вагон із двох окремих купе	Описовий переклад
25	Roomette	Одномісне купе у спальному вагоні	Описовий переклад
26	Bread-and-butter letter	Лист подяки за гостинність	Описовий переклад

27	Happy hoar	Щасливий час (час, коли знижуються ціни на обслуговування у барах)	Калькування
28	BYOB	Bring your own Booze – принеси випити з собою	Калькування
29	SWAK	Sealed with kiss – запечатаний поцілунком (лист)	Калькування
30	Advice and consent	Рекомендація і згода (Юридична формула, яка використовується стосовно рішень конгресу)	Калькування
31	Still hunt	Таємне полювання за голосами виборців	Калькування
32	Smoke-filled room	Зустріч для закулісних перемовин	Описовий переклад
33	mummer	актор	Функціональний аналог
34	Shield laws	Закон, який надає право журналістам не розголошувати джерело інформації	Описовий переклад
35	C-span	Телевізійний канал, який транслює засідання конгресу	Описовий переклад
36	Baedeker	путівник	Функціональний аналог